63577

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GİRİT TÜRKLERİNDE MUSIKİ KÜLTÜRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Vasfi ÇİLİNGİR

Danışman Öğretim Üyesi
Yrd.Doç.Dr.Serhat DURMAZ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İZMİR-1997

ÖZET

Girit Adası'nın Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethi ile birlikte Müslüman ve Hristiyan unsurlar bir arada yaşamaya başlamışlardır. Ancak, Rumların Girit Adası'nı Yunanistan'a katmak istemeleri ile başlayan iç çatışmalar sonucu Ada'dan kaçışlar başlamıştır. Daha sonra ise 1923-1925 yılları arasında imzalanan Türk-Yunan mübadele antlaşması ile birlikte de Türkiye'ye Girit'ten geniş çaplı göçler gerçekleşmiştir.

Bu gelen kitleler kültürlerini ve dolayısıyla musiki kültürlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Bu bağlamda Girit göçmenlerinin ekonomi, dil, din, aile gibi sosyal yapılar ve bizim üzerinde durduğumuz musiki kültürü araştırılmıştır. Bunun sonucunda zaman ve yer değişiklikleri ile birlikte değişimler gözlenmeye çalışılmıştır. Musiki kültürnde de bu değişimleri görmekteyiz.

Özellikle 1970'li yıllardan sonra bu değişimler daha da belirgin hale gelmeye başlamıştır. Teknoloji ve sanayinin gelişmeye başlaması, dilden kaynaklanan sorunlar ve Yunanistan'la yaşanan sürekli gerginlikler, bu değişimlerin önemli nedenleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu oluşumlarda Girit Adası'ndaki yaşantı ve göçten sonraki zamanla birlikte değerlendirilerek karşılaştırmalarla ortaya konulmuştur.

Vasfi ÇİLİNGİR

ABSTRACT

With the conquest of the Crete by the Ottoman Empire have Moslem and Christianroots begun to live together, and it was not until civil wars by reason of their demand ofannexing the Greek Crete to Greece that there had been escapes from the island.Then with the Exchange Pact signed between Turkey and Greece in 1923-1925 had a great number of migrations been realized from the Crete to Turkey.

Not only had these migrating groups brought their culture but their music culture as well. This is why the Crete migrants' economy, religion, language,family and music cultures in which we are interested have been investigated.As a result,a lot of variations have been observed with time and place alterations.We also see the variations in music cultures.

Particularly as from 1970 these relevant variations have been obvious more and more. Owing to technological and industrial development , language problems and permanent tension in Greece, the variations , the remarkable reasons of which, have been in the foreground. Only when valuated with time after migration and life in the Crete have these events been exposed comparatively.

Vasfi ÇİLİNGİR

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 7. / 04 /1997. tarih ve.....7.....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Yüksek Lisans Öğretim Yönetmeliği'nin.....9..... maddesine göre .....Müzik.....Bilimleri... Anabilim/~~Anasanat~~ dalı yüksek lisans/~~doktora~~ öğrencisi .....Yasfi.....GİLİNGİR.....'nın.....GİRİT.....TÜRKLERİN.... .....DE.....MUSİKİ.....KÜLTÜRÜ..... ..konulu tezi incelenmiş ve aday ..10. / ..06/1997 tarihinde, saat 13.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..45.. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarında üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin.....BAŞARILI..... olduğuna oy ...BİRLİĞİ..... ile karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Dr. Tahsin KILIÇ

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Serhad DURMAZ

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Yetkin ÖZER

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Girit Türklerinde Musıki Kültürü" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..10../..06/1997

Vasfi ÇİLİNGİR

ÖNSÖZ

Girit Adasının 1669 yılında Osmanlı İmparatorluğuna katılması ile Ada içinde Türk ve Rum unsurları bir arada yaşamaya başlamışlardır. Girit adası 1820'lerden sonra sürekli Rumların Yunanistan'a katılmak istemeleri sonucu iç çatışmalara sahne olmuştur. 1897'de başlayan Türk-Yunan savaşının bitimiyle de Girit'ten Anadolu'ya göçler başlamış ve bu göçlerin en önemlisi 1924 yılında gerçekleşmiştir.

Toplumların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimlerinde zaman ve yer değişimi önemli bir rol oynamaktadır. Bu açıdan musiki kültürü de zaman ve yer değişimine bağlı olarak şekillenmektedir. *"Girit Türklerinde Musiki Kültürü"* konulu tez çalışmamızı hazırlarken zaman içerisinde Girit'ten Anadolu'ya doğru bir yer değişikliği içerisinde bulunan Girit göçmenleri de bu değişimleri yaşamışlardır.

Tez konumuzu *"Girit Türklerinde Musiki Kültürü"* olarak belirlememize rağmen yaptığımız çalışmalarda Girit'den kaçarak ve göç yoluyla değişik tarihlerde Türkiye'ye gelen bu kitleler içerisinde; Anadolu'dan Girit'e yerleştirilen Müslümanlar, Müslümanlığı sonradan kabul etmiş olan Rum ve diğer unsurlar ile Afrika'dan gelip Girit'e yerleşmiş olan Müslümanların olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda daha geniş bir çerçeve çizilmesi açısından hazırladığımız tez içerisinde *"Girit Türkleri"* yerine *"Girit Göçmenleri"* ifadesinin kullanılması gerekliliği doğmuştur.

Girit Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Girit bunalımını ve Girit'ten Anadolu'ya yapılan göçler üzerine bir çok tarihsel içerikli eserler hazırlanmıştır. Ancak bu eserler Girit göçmenlerini kültürel ve buna bağlı olarak musiki kültürü çerçevesinde ele alıp işlenmemiştir. İşte bu eksiklik tezin hazırlanmasının temel amacı olmuştur. Hazırladığımız bu çalışmada eksik kalan noktaları ilerdeki çalışmalarda tamamlamak düşüncesindeyiz.

Girit göçmenlerinde musiki kültürü ve günümüze kadar geçen zaman sürecinde bu kültürdeki değişim ve nedenleri tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada yazılı kaynakların hemen hemen hiç bulunmaması nedeniyle özellikle sözlü tarihten yararlanılmaya çalışılmış olup Girit göçmenlerinin Ege bölgesinde yoğun olarak yaşadığı Ayvalık, Cunda Adası, Söke, Selçuk, Kuşadası ve Davutlar da görüşmeler yapılarak konumuzla ilgili canlı tarihten örnekler tespit etme yoluna gidilmiştir.

Bu tezin ortaya konulmasında büyük destek ve katkılarını gördüğüm, başta bilimsel titizliğiyle her aşamada beni yönlendiren danışmanım Yrd.Doç.Dr. Serhat DURMAZ'a, Bölüm hocalarımızdan Yrd.Doç.Dr. Yetkin ÖZER'e, karşılık beklemeden sadece yardım etmeyi amaç edinmiş olan Hasan TUNTAŞ'a, Giritçe manilerin çevirilerinde yardımlarını esirgemeyen Mustafa GENÇ'e ve bilgisayar yazımını titizlikle gerçekleştiren Nalan ÇAKIR'a burada teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Vasfi ÇİLİNGİR

İzmir - 1997

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ Sayfa

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİT GÖÇMENLERİNDE SOSYO-KÜLTÜREL ÇEVRE

1.1. AİLE VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ 1
1.2. EKONOMİ 2
1.3. DİL 4
1.4. DİN 5
1.5. TÖRENLER VE EĞLENCELER 8
1.5.1. Geçiş Törenleri 8
1.5.1.1. Evlenme 8
1.5.1.2. Doğum 13
1.5.1.3. Ölüm 14
1.5.1.4. Sünnet 15
1.5.2. Özel Günlerde Yapılan Törenler 15
1.5.2.1. Hıdırellez 15
1.5.2.2. Kırkbir Sultan 16
1.5.2.3. Yılbaşı 17
1.5.2.4. Sultan Nevruz 18
1.5.2.5. Dini Bayramlar 19
1.5.2.5.1. Şeker Bayramı 19
1.5.2.5.2. Kurban Bayramı 20

İKİNCİ BÖLÜM

GİRİT GÖÇMEN MUSIKİSİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. GİRİT MUSIKİSİNİN İCRA ÖZELLİKLERİ 22
2.1.1. İcra Ortamı 22
2.1.2. İcracılar 25
2.1.3. Girit Musıkisinde Yaşayan Bir Portre: Hasan OLCAY 28
2.1.4. İcra Üslubu 34
2.1.5. Çalgılar 36
2.2. GİRİT MUSIKİSİNDE TÜRLER 38
2.2.1. Maniler 38
2.2.1.1. Mani ve Dans 45
2.2.1.2. Erotokritos 47
2.2.1. Şarkılar 48
2.2.3. Dini Musıki 50

SONUÇ 53
KAYNAKÇA VE KAYNAK KİŞİLER 58
EKLER 62

GİRİŞ

Girit; Krete, Crete, Akrıtış, İkritiş adları ile de anılır. Girit Adası, tarihinde eski devirlerinden beri önemli bir yerleşim merkezidir[1]. Doğu Akdeniz'de bugün Yunanistan'a bağlı olan 8379 km^2 büyüklüğünde stratejik bir öneme sahip büyük bir adadır.[2]

Tarihte Roma ve Bizans topraklarına katılmış olan Girit, 13.yy başından itibaren Venedik egemenliğine girmiştir. II. Mehmet'in İstanbul'u fethetmesindden sonra Ege Adaları alınmış ve Osmanlı Sultanına Akdeniz kapıları açılmıştır. Bir çok defalar Osmanlı İmparatorluğu'nun Girit Adasını fethetme çabaları sonuçsuz kalmıştır.

Girit adası 6 Eylül 1669'da Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 1820'lerden itibaren Rumlar sürekli ayaklanarak adayı Yunanistan'a ilhak çabalarına başlamışlardır. Girit Adasının idaresi 1820'lerden sonra Osmanlı İmparatorluğu için bir sorun haline gelmiştir.

1897'de başlayan Türk-Yunan savaşının bitiminden sonra Girit'ten Anadolu'ya bir çok Türk göç etmiştir. Bu tarihten sonra da göçlerin sıklığı artmıştır. Göç edilen yerlerin başında da İzmir gelmektedir. Özellİkle Tire ve civarına 1899 yılında *"700 küsur Girit İslam muhacirlerinin"* geldiği

---

[1] **Güncel Konular**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları. Güncel konular serisi No:8, Ankara, 1987, s. 124

[2] AKÇİÇEK, Dr. Eren, "Girit Türklerinin Mutfağı, Yedikleri Otların Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirilmesi", **Standart Dergisi**, Sayı:386, 1994, s. 21

bilinmektedir[3]. Göç olayının 19.yy. da ortaya çıkmasındaki nedenlerden bir tanesi, Balkan Devletleri'nin bağımsızlıklarını istemeleriydi. Bunun nedenleri ise; Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim örgütünde başgösteren bozukluk ve merkezi otoritenin gücünü yitirmeye başlaması, Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirlerdi. Bu ihtilal sırasında ortaya çıkan fikirlerin, 19.yy. başlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun Hristiyan topluluğu arasında yavaş yavaş yayılması üzerine Sırp, Hırvat, Rum, Romen ve Bulgarlar arasında milliyetçilik akımlarını kuvvetlendirdi. Girit isyanları ve 1897 Osmanlı-Yunan savaşı sırasında ve daha sonraları İmparatorluk büyük göç olayına sahne olmuştu. Özellikle Girit'ten çok sayıda göçmen gelmiştir.[4]

4 Kasım 1898'de son Türk Kıtaatı da Girit'i terketti. 1898 tarihli nizamnamenin hükümlerine aykırı olarak Girit Meclisindeki Mebuslar Osmanlı Padişahı yerine Yunan Kralı adına yemin ediyorlardı. 1908 II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Girit Meclisi Yunanistan'a katıldığını resmen ilan etti. I. Balkan savaşından sonra Londra'da imzalanan anlaşma sonucu 1913 yılında Girit adası Yunanistan'a ilhak edildi.[5]

İzmir'de bulunan Girit göçmenlerine padişah tarafından 16 Mart 1901 tarihinden itibaren maaş bağlanmıştı. 1896-1912 yılları arasında Aydın Vilayetinde halk, göçmenlere sayılamıyacak kadar çok giyecek yardımı yapmıştır. Halk tarafından gene Girit göçmenlerine nakdi yardım ve yiyecek yardımı da yapılmıştır. Girit göçmenleri için kurban derileri toplanmış, tiyatro oynatılmış, Ahenk Gazetesi tarafından gelirir Girit göçmenlerine kalmak üzere resimli gazete çıkarılmış, Maliye Nezareti tarafından göçmenlere

---

[3] BAŞARAN, Mehmet, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tire Kazası**, DEÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 1997

[4] ÖZTÜRK Adnan, **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından Balkan Savaşlarına Kadar İzmir'de Göçmen Sorunu**, DEÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1990, s. 1

[5] **Güncel Konular**, s. 138

yardım amacıyla pul basılmış, güreş müsabakası düzenlenmiş ve Ziraat Bankası tarafından yedi defa piyango çekilişi yapılmıştır.[6]

Lozan'da 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan *"Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme Ve Protokol"* bu göç sürecinde en önemli anlaşmadır. 1 Mayıs 1923'den itibaren başlayarak zorunlu değiş tokuşu içermektedir. Haziran 1924'e kadar Girit'ten gelecek göçmen kalmamıştı; yalnızca 600 kişilik bir grup oradaki işlerini bitirdikten sonra kendi olanakları ile Türkiye'ye gelmek istemişlerdi. Dolayısıyle mübadele işleminin tamamlandığı yerler arasında bulunan Girit'ten gelen göçmenler 1924 yılında büyük ölçüde üretim sürecinin içine sokulmuştu.[7]

Mübadele öncesi ve mübadele ile Girit'ten göç eden göçmenler Türkiye'de çoğunlukla Ege ve Akdeniz Bölgelerine yerleştirildiler. Ege Bölgesinde Bodrum, Kuşadası, Söke, Selçuk, Marmaris, Fethiye, Aydın, İzmir, Çeşme, Ayvalık ve Edremit'de, Akdeniz Bölgesinde de Antalya, Alanya ve Adana ili çevreleri ile Konya yöresinde bulunmaktadırlar. Bu bölgelerde bulunan Girit göçmenlerinden bir kısmı da ekonomik ve toplumsal nedenlerle yerleştirildikleri yerlerden ayrılmışlardır.

---

[6] ÖZTÜRK Adnan, **1877-1878 Osmanlı-Rus** ..., s. 87

[7] ARI Kemal, **Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925),** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 92

I. BÖLÜM

GİRİT GÖÇMENLERİNDE SOSYO-KÜLTÜREL ÇEVRE

1.1. AİLE VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ

Girit göçmenleri göçten sonra yerleştirildikleri bölgelerde kendilerine tahsis edilen evlerde anne, baba, çocuklar, aile büyükleri ve evlenen çocuklar olarak beraber otururlardı. Ekonomik zorluk ve ev yetersizliği bu şekilde oturumu zorunlu kılmıştı[1]. Bugün ise Girit göçmen aileleri çekirdek aile yapısına dönüşmüştür. Babanın aile reisi olmasına rağmen annenin alınacak kararlarda etkinliği oldukça fazladır. Bu açıdan Girit göçmen aileleri demokratik bir yapıya sahiptirler. Ailede kız ve erkek ayrımı yapılmadan Girit'te ve Anadolu'da çocukların eğitimine önem verilmiştir.Aileler iyi bir eğitim alabilmesi için çocuklarını Girit'ten İstanbul'a ve Avrupa'ya göndermişlerdir.

Kız evlendirmelerinde bazı Girit göçmen aileleri evlenecek kıza bir iş kurabilmesi, bir sermaye olabilmesi açısından "*drahoma*" dedikleri belli bir miktar parayı kızlarına vermektedirler. Herhangi bir katkı sağlamadan aileye kabul edilen damatlar az sayıda değildir.[2] Girit göçmenlerinde büyük-küçük ve kadın-erkek arasındaki saygıya dayalı ilişki bu günde devam etmektedir.

---

[1] Ali Hüseyin ALTIN, Yaş: 53, Belediye Zabıtası, Davutlar-KUŞADASI
[2] Erdoğan KARCI, Yaş: 57, Muhasebeci, Cunda Adası-AYVALIK

Miras bölüşümünde erkekler daha çok paya sahiptiler. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Atatürk İnkılaplarıyla mal bölüşümü kanunlarla eşit kılınmıştır. Bugün bu şekilde uygulanmaktadır. Boşanma genellikle görülmemekle birlikte sadece eşlerden birinin akli dengesinin bozuk olması veya kadının adının kötüye çıkması sonucunda olabilmektedir. Aile de baba, eşini ve kızını başkasına bağlı bir işte çalıştırma taraftarı değildir. Eşine ve kızına değer veren baba onların evde günlük işlerini yapmalarını, başkalarının işlerinde çalışmamalarını istemektedir. Günümüzde ekonomik durumun yeterli düzeyde olması halinde Girit göçmen erkekleri eşlerini serbest yada kamu kuruluşunda çalıştırmamaktadırlar.[3]

Müslüman olan Girit göçmenleri Girit'te ve Türkiye'de akrabalık ilişkilerine önem vermişlerdir. Akrabalar bugün özel günlerde ve kutlamalarda birbirlerini mutlaka ziyaret etmektedirler. Günlük hayatı sürdürürken yapılan işlerde ve hayatın geçiş dönemleri olan özel zamanlarda yardımlaşma daima önemli yer tutmuştur. Bugün değişen teknoloji ile birlikte üretim konusundaki yardımlaşma azalmış ferdin bireyselleşmesi ön plana çıkmıştır. Girit göçmenleri bulundukları çevrede, hem ekonomik hem de konusu ve makamı açısından belirli bir düzeye gelebilmek için azimle çalışmaktadırlar.

1.2. EKONOMİ

Girit'te Osmanlı yönetiminin gücünü kaybetmesi ile Müslüman, Hristiyan çatışmalarının şiddetlenmesi üzerine Girit göçmenleri değişik tarihlerde kaçarak Anadolu'ya gelmişlerdir. Anadolu'da da genelde Ege ve Akdeniz bölgelerinde kıyı kesimlerine yerleştirilmişlerdir. Cumhuriyetin

[3] Ali YORULMAZ, Yaş: 55, Kahveci, Davutlar-KUŞADASI

ilanından önce gerçekleşen bu yerleştirmeler sırasında Padişah ve Halk tarafından Girit göçmenlerine birçok yardımlar yapılmıştır[4].

1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan mübadele anlaşması sonucunda, 1924 yılında Girit göçmenleri tapu ve belgeleri ile her türlü haklarını (ev, bahçe, dükkan gibi) olabilecek şekilde Türkiye'ye göç etmişlerdir. Türkiye'ye gelen son Girit göçmenleri devletin kendilerine iskan ettikleri yerlere yerleştirilmişlerdir. İskan edilen yerler genelde Mübadele Anlaşması ile Anadolu'yu terkeden rumların boşaltmış oldukları yerler ve onların evleridir.

Girit göçmenlerinin genelde Ege bölgesine yerleştirilmeleri, Girit'te yaşamlarını sürdürebilmek için bulundukları ortama uygunluğu ve buna bağlı olarak Yeni Türkiye Cumhuriyeti ekonomisine üretici olarak katkıda bulunulması amacına yöneliktir. Yerleştirildikleri yerlerde üretim yapamayacaklarını ya da burada yaşayamayacaklarını düşünüp devletin kendilerine gösterdiği yerlerden ayrılan Girit göçmenleri ev, zeytinağacı ve tarla gibi haklarından mahrum olmaktaydılar.

Girit göçmenleri bu bölge ve yerlerde, kendilerine yabancı bir kültür taşıyan topluma katılmışlardır. Bu kültürel yapı ortamının dışanda en büyük zorlukları ekonomik yönde olmuştur. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde ülke çapında bir yenilenme, bir yapılanma vardı ve Kurtuluş Savaşı nedeniyle halk ekonomik olarak çöküntü içerisindeydi.

Girit göçmenlerini ekonomik oluşumunda iki kısma ayırabiliriz;

1. Sanat ve Ticaretle uğraşan kent kökenliler,
2. Çiftçilik ve Hayvancılıkla uğraşan kırsal kökenliler.

---

[4] İbrahim SAKA, Yaş: 68, Belediye Eski Başkanı, Davutlar-KUŞADASI

Girit göçmenleri Girit'te yaşamlarını sürdürebilmek için yaptıkları işleri Türkiye'de de genelde sürdürmüşlerdir. Girit göçmenlerinin Girit'ten Anadolu'ya getirip halen sürdürdükleri meslekler ve işler arasında; Kunduracılık, marangozluk, kahvecilik, bakkallık, madencilik, terzilik, balıkçılık, çiftçilik, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, zeytincilik ve zeytinciliğe bağlı olarakta zeytinyağı üretim işletmeciliğidir.[5]

Türkiye Cumhuriyetin'de de Turizm sektörünün gelişmesiyle turistik kesimlerde otelcilik, pansiyonculuk ve restaurant işletmeciliği yapılmaktadır. Girit göçmenleri genelde kamu kuruluşlarında çalışmak istemeyen, serbest olarak çalışıp geçimlerini sağlamaya çalışan bir yapıya sahiptirler. Yaptığımız araştırmada göçün ilk yıllarında yeni toplumsal doku içinde, bulundukları toplumsal ve ekonomik düzeyden daha üst bir düzeye sıçramak için hırsla ve azimle çalıştıkları sürekli vurgulanmıştır[6].

1.3- DİL

Dil kültürün en önemli göstergesi ve taşıyıcısıdır. Giritçe yada kaba Helenika denilen dili Girit göçmenleri içerisinde yaşlılar ve az sayıda da olsa orta kuşak konuşmaktadır. Konuşulan dil günlük konuşma dili olup üçyüz, dörtyüz kelimeyi aşmamaktadır. Ali ONAY[7] dildeki durumlarını şu ifade ile açıklamaktadır. *"Yunan televizyonlarını seyrettiğimizde konuşulanların çoğunu anlamamaktayız. Geçen zaman içerisinde dilde yer edinen çoğu teknik ifadeleri bilememekteyiz. Bu açıdan anlatılmak isteneni kelimeleri bilmediğimiz için yorumlayamamakta, anlayamamakta ve net bir şekilde ifade edememekteyiz".*

---

[5] Cafer KONSOLOĞLU,Yaş: 48, Zeytinyağı İşletmesi Sahibi, AYVALIK.
Mustafa BAŞAR, Yaş: 48, Bakkal, Davutlar-KUŞADASI

[6] Yıldırım OLCAY, Yaş: 19, Pansiyon İşletmecisi, Cunda Adası- AYVALIK
Nihat BAY, Yaş: 55, Restaurant Sahibi, Cunda Adası- AYVALIK

[7] Ali ONAY, Yaş: 72, Maden eski işletmecisi, Cunda Adası- AYVALIK

Giritçe bugün Girit göçmenlerinin toplu olarak yaşadıkları yerlerde konuşulmaktadır. Bu dilin kullanıldığı en çarpıcı yer Ayvalık-Cunda Adası'dır. Giritçe burada sadece konuşulmakta olup eğlencelerde, musıki ve söz olarak kullanılmamaktadır.

Bugün Giritçeyi yazan ve okuyan yok denecek kadar azdır. Girit göçmenlerinden filoloji mezunları ve Yunanistan'da görev gereği bulunmuş bir kaç kişi Giritçe'yi okuyup yazabilmektedir[8].

1924 yılında mübadele yolu ile gelen Girit göçmenleri *"Bunlar yarım gavurdur"* sözleriyle karşılanmışlardır. Bu açıdan birinci kuşak Girit göçmenleri çocuklarının yeni toplum içerisinde yer edinebilmesi için onlara bu dili öğretmekten kaçınmışlardır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde milli eğitim sistemine geçilmiş ve okula başlayanlar bu sistem içerisinde yeni harflerle okuma-yazmayı öğrenmişlerdir. Anadolu'ya göç edildiğinde genç olup okula başlayamayanlardan bugün yaşlı olanlar (90 yaş civarı), Türkçeyi çok az derecede konuşabilmektedirler.

1.4- DİN

Girit'te verilen eğitimde Türkçe, Arapça ile Farsça öğretilmekte ve dersler dini eğitime dayanmaktaydı[9]. Bu kurumsal dini eğitimin dışında da büyükler, Girit'te tekke ve evlerde aldığı dini eğitimi çocuklarına aktarmaktaydılar.

Girit adasında nüfusun Müslüman ve Hristiyan olarak ağırlığı, dönemden döneme ve şehirden şehire değişiklik gösteriyordu. Nüfusu azda

---

[8] Mustafa GENÇ, Yaş: 60, Emekli Öğretmen-Gazeteci, SÖKE

[9] ADIYEKE, Ayşe Nükhet, **Girit'in Yunanistan'a İlhakı Sırasındaki Girit'teki Türkler,** DEÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü Yüksek Lİsans Tezi, İzmir, 1988, s. 40

olsa iki din dışında, diğer dinlerden de kişiler bulunmaktaydı. Müslüman ve Hristiyanların şehirlerde ve kırsal kesimlerde beraber oturdukları, yaşamlarının her alanında din hariç çoğu şeyi paylaştıkları belirtilmiştir.[10]

Müslümanlar değişik tarikatlara bağlıydılar. Bu tarikatlar Nakşibendi, Kadiri, Mevlevilik ve Bektaşilik'tir. Adanın fethinde rol oynayan yeniçerilik kurumunun Bektaşi olduğunu ve Kırşehir Sancağı Hacı Bektaş nahiyesinde Suluca Karaöyüğü mevkiinde Hacı Bektaş Veli'nin *Pir Evi* olarak adlandırılan âsitanesinde bulunan dervişlerinde bir gönüllü kafilesi oluşturarak Girit'in fethinde yer aldığını bilmekteyiz[11]. Müslümanlar adada kendi aralarında her zaman yardımlaşmayla, sevgi ve saygı ile birbirlerine destek olmuştur. Bektaşilerin tutmuş oldukları on günlük susuzluk orucunda da diğer tarikatlara bağlı olanlar saygı açısından bu on günlük susuzluk orucunu tutmaktaydılar. Bugünde bu şekilde devam etmektedir[12].

Hasan Baba Tekkesinde Muharrem ayında kazanlarda aşure yapılmakta ve bu aşureler Müslüman ya da Hristiyan ayrımı yapılmadan dağıtılmakta idi. Sadece oturulup yenilen yerler birbirinden ayrı olarak düzenlenmiştir. Muharrem ayı bitincede mercimek, nohut ve pilav çıkarılıp gene dini ayırım yapılmadan bu yemekler dağıtılmaktaydı. Bugün bu gelenek Bektaşiler tarafından Anadolu'da yerine getirilmektedir[13].

Müslümanların karşılıklı olarak birbirlerine gösterdikleri saygı ve sevgi Hristiyanlara karşıda uygulanıyordu. En son çıkan Türk-Yunan isyanlarına kadar bu şekilde devam etmiştir. Ada da Rumların Osmanlı yönetiminin zayıflaması ile Yunanistan'a katılma istekleri artmış ve bu durumda çıkan iç

---

[10] İsmet ALTAY, Yaş: 87, Altay Pansiyonu Sahibi, Cunda Adası- AYVALIK

[11] KÖPRÜLÜ, Orhan F. "Bektaşiliğin Girit'de İntişarı", **Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 8-9,** İstanbul, 1980, s. 41

[12] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK

[13] Hasan OLCAY, Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi- Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

çatışmalarla Müslüman ve Hristiyanlar birbirlerine zarar vermiş sonucunda da iyi ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Sonuçta da 1913'de Adanın Yunanistan'a katılımıyla Müslümanlar bu tarihten itibaren daha sık olarak Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Girit'te Paskalya kutlamalarına yönetimdeki üst düzey Müslümanlar bile davet edilmekteydi. O günün özelliğine uygun olarak hazırlanan çörek, kurabiye ve kırmızı yumurtalar Müslümanlara da ikram edilmekteydi.

1924 mübadelesi ile Türkiye'ye gelen Girit göçmenleri Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde tekke ve zaviyelerin kapatılması sonucu dini törenlerini evlerde yapmışlardır. Girit göçmenlerinden Nakşibendi ve Kadiri tarikatına bağlı olanlar bu zikr törenlerini halen devam ettirmektedirler. Bu zikr törenleri kuran okuyarak, dualar ederek ve tesbih çekerek sağa sola hafiften yaylanarak toplu bir şekilde yerine getirilmektedir[14].

Ege bölgesinde bulunan Girit göçmenlerinden Bektaşi olanlar özellikle Manisa-Turgutlu'da bulunan Hamza Baba tekkesine Ağustos ayının ilk haftasında diğer tüm Bektaşilerle birlikte gitmektedirler. Burada Cem törenlerini, meydan sohbetlerini, oyun ve semahlarını yerine getirmekte bağlama çalıp söylemektedirler. Bu günde yiyecekler hazırlanmakta, adaklar kesilmekte ve oraya gelenlere dağıtılmaktadır[15]

[14] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK
[15] Bilal TÜRKOĞLU, Yaş: 65, Emekli, SÖKE

1.5- TÖRENLER VE EĞLENCELER

1.5.1. GEÇİŞ TÖRENLERİ

1.5.1.1. Evlenme

Giritte az sayıda da olsa birbirleriyle tanışarak, görüşerek ya da genelde uygulanan görücü usulüyle evliliği gerçekleştirmede ilk aşama kız istemedir. Bektaşiliğin yaygın olduğu Girit'te bektaşilerin anlaşarak evlenmesi dışında Kadiri ve Nakşibendiler görücü usulü ile evlenmekteydiler. Tanışarak evlenme Resmo, Hanya ve Kandiya şehirlerinde daha çok sayıda gerçekleşmekteydi[16].

Evliliğe giden ilk aşamada kızın istenmesi için araya hatırı sayılır bir kişi konmakta ve bu şekilde söz kesilmekteydi. Kız tarafının söz kesmeyi kabul etmesinden sonra iki tarafta önceden hazırladıkları hediyeleri birbirlerine vermekteydiler. Eğer kız verilmiyorsa genelde uygulanan kızı kaçırarak evlenmeydi. Hatta bu durum gelenek olmuştur. Kız verileceğinin bilinmesine rağmen gene de erkekliğin ortaya konması açısından kızın kaçırılması olayına sürekli rastlanmıştır. Türkiye'de de kız kaçırma halen devam etmektedir[17]. Girit'te kız bir Hristiyana kaçarsa sonucunda ölüm bile getirebilir. Ya da kız Hristiyanlığı kabul edip evleneceğinden dolayı evlattıktan reddedilirdi.

Söz kesiminde bir sorun olmuyorsa evliliğin nişan aşaması gerçekleştirilirdi. Girit'te ve Anadolu'da nişan kız tarafına ait olup, kadınlar kız evinde erkeklerde erkek evinde ya da açık alanda ayrı ayrı içkili, yemekli,

---

[16] İsmet ALTAY, Yaş: 87, Altay Pansiyonu Sahibi, Cunda Adası- AYVALIK
[17] Ali ONAY, Yaş 72, Maden eski İşletmecisi, Cunda Adası- AYVALIK

çalgılı ve oyunlu olarak kutlanılırdı. Eğer iki tarafta akraba ise bu nişan kutlaması aynı ortamda yapılır ve kadınlı, erkekli oyunlar oynanabilmekteydi. Bugün kadın ve erkeklerin nişanı ayrı ayrı kutlaması Türkiye'de görülmemektedir.

Nişanda gelin adayı istediği renkte kıyafeti seçip giyebilmekteydi. Kadiri ve Nakşibendiler'de beraber oynamak, içki içmek, müzikle kutlamak ve gelinle damadın birbirini görmesi kesinlikle günah olarak görülüyordu.

1924 yılında mübadele yolu ile Anadolu'ya gelen Girit göçmenleri Türkiye Cumhuriyeti'nde, Atatürk İnkılaplarıyla ve yerli halkla kültürleşme sürecine girilmesiyle, nişandan itibaren gelinle damat bir araya gelmekte, akraba ziyaretlerine gidilmekte ve eğlenceler düzenlenmektedir.

Düğünün yapılmasından önce kına gecesi yapılmaktadır. Girit'te ve Anadolu'ya ilk gelindiğinde kına gecesi çarşamba günü yapılmaktaydı. Çünkü o zaman düğün gündüz olması koşuluyla perşembe günü yapılabilmekteydi. Bu günün akşamının cuma akşamı olması nedeniyle Müslümanlarda böyle bir uygulama vardı[18].

Kına gecesinde de kadınlar kız evinde, erkeklerde erkek evinde yiyerek, içerek, çalıp söyleyerek ve oynayarak bu geceyi kutlamaktaydılar.

Burada altının çizilmesi gereken nokta Kadirlerde ve Nakşibendilerde bu törenlerde eğlencenin olmamasıdır. Girit'te bulunurken İstanbul'da ve Avrupa'da eğitim görmüş, yaşamış kişiler, büyük şehirlerde yaşamış olanlar ve Bektaşiler bu eğlenceli ortamı her zaman gerçekleştirmişlerdir. Bu durum Anadolu'da da devam etmektedir.

[18] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK

Kına gecesinde gelen konuklara şerbet ve çerezler, erkek evinde ise içki ikram edilirdi. Her iki tarafta da ortak olan oyunlar ve müziklerdi.

Bu gece erkek tarafı erkenden yatmayı isterdi. Çünkü günün ilk ışıklarıyla kız tarafı onların evi önünde gürültü çıkaracak ve onlardan hediyeler isteyecekti. Bu hediyeler arasında tavuk, havlu, çerez ve mendilden söz edilebilir. Bu uygulama Selçuk'ta çok yakın bir zamana kadar yapılmıştır. Fakat şu anda devam etmemektedir.

Evlenmenin gerçekleşeceği son tören düğündü. Bugün devam etmeyen şekliyle düğünler gündüz ve perşembe günleri yapılmaktaydı. Düğünler hasat sonrasına denk getirilir ve iki bayram arası uğursuzluk getireceği inancıyla düğün yapılmazdı.

Girit'te Müslüman ve Hristiyanlar evlenmişlerdir yalnız din değiştirme mutlaka yerine getirilmiştir. Anadolu'da ilk zamanlar Girit göçmenleri kendi aralarında evlenmekteydiler. Yerli toplumla kültürleşme süreci sonunda kız alıp vermeler başlamıştır. Bugün gençler tercihte serbesttirler[19].

Girit'te ve Anadolu'da yaşanan yeni dönemlerde kadı ve hoca nikahı yapılmaktaydı. Girit'te resmi nikah olan bu uygulamada gelin imza atmaya, akid yapmaya gitmezdi. Gelinin yerine tayin edilen bir vekil imza yetkisine sahip idi [20].

Girit göçmenlerinde evlenme iki nedenden dolayı sona erebilmekteydi. Birincisi eşlerden birinin deli olması ikincisi ise kadının adının kötüye çıkması idi. Bunun dışında boşanma söz konusu değildi. Türkiye'de bu uygulama devam etmektedir.

---

[19] Burcu ER, Yaş: 19, Üniversite Öğrencisi, İZMİR
[20] Belge için bakızı Ek: 1

Evlilikte başlık parası olarak alınan bir gelenek yoktur. Kız tarafı ise kızlarına ya da aileye sermaye olabilecek miktarda drahoma adı verilen bir maddi yardım yapmaktaydı[21].

Bugün Türkiye'de evlenme yaşı onaltıdan başlamaktadır. Girit'te ve göçün ilk yıllarında gelinlik olarak beyaz renk değil; vişne, pembe ve mavi renkler kullanılmaktaydı. Girit'te beyaz gelinliğin Hristiyanlar tarafından giyilip kiliseye gidilmesi dolayısıyla Müslümanlar tarafından giyilmemekteydi. Bu gün Anadolu'da böyle bir uygulama yoktur[22].

Müslüman ve Hristiyanların ortak yaşadığı köy ve büyük şehirlerde bu iki toplum törenlere birbirlerini davet etmekte idi.

Kadının nikahı kıymasından sonra hoca tarafından dualar okunmakta ve ondan sonra hemen çalıp söylemeye, oynamaya ve yemeğe geçilirdi. Gelinin başı kırmızı ipek bir şalla örtülürdü. Girit'in büyük şehirlerinde bulunanlar düğünlerini salonlarda yapabilmekteydiler. Bu düğünler kadınlı-erkekli, yemekli, içkili ve müzikli olmaktaydı.

Düğün erkek tarafına ait olup içkili ve yemekli olarak yapılmaktaydı. Mübadeleden sonra ekonomik zorluklar dolayısıyla düğünler daha mütevazi olarak gerçekleştirildi. Girit'te en az üç gün süren düğün eğlencesi mübadeleden sonra bir güne indi[23].

Müzikler, oyunlar ve eğlencelerden sonra hocanın dualarıyla kız, evinden alınmaya gidilmekteydi. Bu zaman zarfında da gene çalıp-

---

[21] Hasan TUNTAŞ, Yaş: 35, Serbest Meslek Sahibi, SÖKE
[22] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK
[23] Mustafa BAŞAR, Yaş: 74, Emekli, AYVALIK

söylemeler, oynamalar devam etmekteydi. Kız evi yakın bile olsa oynana oynana gidildiğinden bu yolu katetmek birkaç saati almaktaydı[24].

Gelini evden çıkarabilmek için çeyiz sandığına oturanlara para verilmekte, kurban edilecek olan koçun boynuzlarına bilezikler takılmaktaydı. Gelinin evden çıkışında da gelinin başına portakal yaprakları ve bozuk para dökülerek bu evliliğin bereketli olması dileğinde bulunulmaktaydı. Gelin at üzerinde başında ipek kırmızısı şal olduğu halde erkek evine eğlenceler, oyunlar ve çalınan söylenen manilerle götürülmekteydi. Gelinin gireceği evin kapısına bal sürülüp bu evliliğin tatlı yani mutlu, kavgasız iyi olması dilenmekteydi.

Damat yatsı namazına götürülüp sonra dualarla tekrar eve getirilmekteydi. Gelinin evinden çıkışında ve damadın evine girmesinde mumlar yakılmaktaydı. Mübarek Cuma akşamı damat gelinin şalını açar ve yüz görümlüğü olarak geline bir altın takmakta gelin ise kocasının elini öpmekteydi.

Gelinlik daha sonra yorgan yapılıp kullanılmaktaydı. Düğünde ve gelinin geldiği yeni evde konuklara ayakta ezilen üzümlerden yapılan şerbet, yanında da kurabiye ve çörekler verilmekteydi[25].

Giritli göçmenlerin evlilik üzerine söyledikleri bir söz vardır; "*Giritli'ye kız ver ama ggritli'den kız alma*", çünkü Giritli göçmenler kızlarına, eşlerine değer verip onları başkalarının yanında kesinlikle çalıştırmamaktadırlar. Bugünde maddi durumu iyi olanlar hatta geçinebilecek düzeyde olanlar eşlerini ve kızlarını çalıştırmamaktadır[26].

---

[24] Hasan OLCAY, Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi- Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK
[25] İsmet ALTAY, Yaş 87, Altay Pansiyonun Sahibi, Cunda Adası- AYVALIK
[26] Mehmet ÖZTÜRK, Yaş: 54, Emekli, Cunda Adası- AYVALIK

Bu açıdan Giritli göçmen aile Giritliye kız verdiğinde onun rahat edeceğini ama kız alırsa da rahata alışmış bir geline sahip olacağını bilmektedir.

Düğünler, silah ve eğlenceleriyle ünlüdür. Bu şekilde kutlamalar 1970'li yıllara kadar sürmüştür. Düğünlerin olabildiğince yemekli, içkili (şarap ve boğma rakı), oyunlu ve çalgılı yapılmasına özen gösterilmiştir[27]. Bugün salon düğünleri tercih edilmekte aileler ekonomik güçlerine bağlı olarak düğünlerini gerçekleştirmektedirler.

1.5.1.2. Doğum

Girit göçmenlerinde baba tarlada çalışıp, koyun ve keçiye bakabilmesi için erkek, anne de evde kendisine yardımcı olabilmesi için kız çocuğu istemektedir. Bu düşünce Girit'in kırsal kesimi ve Anadolu'da küçük yerleşim yerlerinde bulunanlara aittir. Büyük yerleşim yerlerinde ise istenen sadece sağlıklı bir evlattır.

Doğumdan sonra 7. ve 40. gününde mevlüt okutulur. Daha sonra bebek akrabalara götürülüp görülmesi sağlanır. Mevlütlerde mum yakılır. Doğumdan üç ezan sonra çocuğa isim konur ve ismi kulağına okunur. İsim günü akrabalar çağrılarak onlara yemek verilir. Çocuk kırkına geldiğinde, içine kırkbir çeşit ot atılmış su okunur anne ve çocuğa bu sudan içirilir. Sonra da bebek bu suyla yıkanır.

Çocuğun bu suyla yıkanmasının sebebi, derisinin daha dayanıklı olacağı ve bebeğin daha çabuk serpileceğidir. Fakat Yunan mitolojisinde de bu uygulama vardır. Bebeğe isim koymada en çok dikkat edilen Peygamber

[27] Hüseyin ÖZTÜRK, Yaş: 56, Muhasebeci, AYVALIK

ya da Müslümanlıkta önde gelen kişilerin isimlerinin olmasıdır. Mustafa, İbrahim, Hasan ve Hüseyin gibi. Kız çocukları da altı aylık olunca gelinlik giydirilip süslenir ve akrabalara, eşe dosta götürülüp gösterilir. Bu uygulamada eski bir gelenektir ve halen devam etmektedir[28].

1.5.1.3. Ölüm

Girit'te Hristiyan kadınların mezarlığa girmesine rağmen Müslüman kadınların cenazenin peşinde mezarlığa girmeleri günahtı. Ölen kişinin arkasından ağıt yakma geleneği yoktur. Fazla ağlama ve üzülmenin, dövünmenin islamiyette günah olduğu vurgulanır. Girit'ten getirilen bu uygulama bugün de devam etmektedir[29].

Cenaze gömülmeden önce bir gece evde yatırılmaktadır. Ölünün ayak ve başucuna birer mum yakılır. Buna cenazenin evde dinlendirilmesi denmektedir. Cenaze gömmeye götürülürken önde siyah bir çelenk mutlaka taşınır. Cenazenin 3. gününde helva, kırkıncı gününde lokma ve elliikisinde de mevlüt okutturulur.

Hayatta kalan eş, kadın ise en az bir gün, bir kaç ay ya da ömür boyu yas tutar. Bu sürede hep karalara bürünmektedir. Bu uygulamada bugün Girit göçmenlerinde devam etmektedir. Gezmeye, komşuya ve eğlenceye gidilmemektedir[30].

---

[28] Zehra BAŞBUĞ, Yaş: 60, Ev Kadını, Cunda Adası- AYVALIK
[29] Erol ÇETİNTAŞ, Yaş: 40, Hediyelik Eşya Satıcısı, Cunda Adası- AYVALIK
[30] Ali ONAY, Yaş 72, Maden eski İşletmecisi, Cunda Adası- AYVALIK

1.5.1.4. Sünnet

Erkek çocuğu sünnet olacağı zaman açık ya da kapalı mekan da yemekli, içkili eğlenceler düzenlenmektedir. Girit göçmenlerinden ekonomik durumu iyi olanlar mutlaka, diğerleri de mütevazi bir şekilde bu uygulamayı gerçekleştirme çabasındadır[31].

Çocuk atla gezdirilirken eğlence başlar ve bu eğlence çalgılı, sözlü müzikler eşliğinde devam ettirilir. Daha sonra çocuk yatağına yatırılarak sünnet edilir. Hocanın dualar ve mevlüdü okunmasından sonra yemeğe geçilir ve eğlenceye tekrar başlanılır. Akraba ve eş dostlar tarafından çocuğa altın, para takılarak hediyeler verilmektedir.

1.5.2. ÖZEL GÜNLERDE YAPILAN TÖRENLER

1.5.2.1. Hıdırellez

Hıdırellez kutlaması Girit'te de Anadolu'da da her yıl yapılan bir kutlamadır. 6 Mayıs tarihinde kesinlikle kutlanılmaya çalışılır. Çalışan kesimden 6 Mayısta kutlayamayanların hıdırellezi başka bir tarihe aktarıp (haftasonu) gerçekleştirmeleri Girit göçmenlerinde genelde söz konusu değildir. En azından sabahın erken saatlerinde kalkarak boş kağıda gerçekleşmesini istedikleri şeylerin resmini çizip o kağıdı akan bir suya bırakmaktadırlar. O gün Hıdır ve İlyas Peygamberlerin eve geleceği düşünülerek eve girilmemekte ve açık bir ortamda eğlenmeye, piknik yapmaya gidilmektedir. Bunu uygulayanlar o gün çalışmayanlardır[32].

---

[31] Mehmet ÖZTÜRK, Yaş: 54, Emekli, Cunda Adası- AYVALIK
[32] İsmet ALTAY, Yaş 87, Altay Pansiyonun Sahibi, Cunda Adası- AYVALIK

Hıdırellez kutlanırken;

- Akşamdan gazeteye un, kül dökülüp karıştırılır ve niyet tutulur. Sabah üzerindeki şekile göre fal bakılır.

- Akşamdan mantıfar adı verilen küpe, su konulup içine her genç kızın işaret koyduğu ya da adını yazdığı elma, armut veya yüzük atılarak dilek tutulmaktaydı.

Sabah bu küp etrafında toplanılmakta iyi mani söyleyebilen, üretebilen bir kadında bu küpten herhangi bir şeyi çıkarırken mani söylemekteydi. Küpten alınan elma, armut yada yüzüğün sahibi kimse o mani onun olurdu. Kızın tuttuğu niyet ile söylenen mani arasında bağlantı kurulup esprili durumlarda gülünerek eğlenilmekteydi. Bu eğlence Girit göçmenleri tarafından yakın bir tarihe kadar Selçuk'ta uygulanmaktaydı[33].

- Sabah su kenarında dileği tutulan şeyin çamurdan şekli yapılmakta ve orada bırakılıp pikniğe gidilmektedir.

- Bugün ender olarak yapılan bir kutlama çeşidi ise ağaca bez yada altın bağlanarak dileğin tutulması şeklindedir.

1.5.2.2. Kırkbir Sultan

Girit göçmenleri tarafından bir ya da birden fazla niyette bulunulduğu zaman bunlardan birinin gerçekleşmesi halinde kırkbir sultana karşı yapılması gereken bir uygulama vardır.

Bu kutlamada çocuklar ve erkekler evin içerisine alınmaz. Çocukların eve alınmamasının nedeni evde sesin çıkmaması ve konuşulmamasıdır.

---

[33] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK

Bütün herşey sessiz ve sadece işaretlerle anlaşılarak yapılır. Konuşma, Kırkbir sultan'ın rahatsız olup gelmeyeceği sebebiyle yapılmaz.

Sadece kadınların toplanarak evde yaptıkları bu törenlerde kadınlar dua okurlar, tesbih çekerler. Fakat dua okunması da sessiz olmakta herkes içerisinden okumaktadır. Daha sonra yapılan helvadan bir tabak evin çatısındaki çatağın köşesine konur. Bu tabak sabah alınır. İnanışa göre kırkbir sultan gelip helvanın tadına bakacaktır[34].

Evde dualardan sonra zeytin, peynir, bal, ekmek, helva ve şerbet başta olmak üzere yiyecekler hazırlanır. Konuklarla beraber oturularak yenilir. Dileğin kabul olunmasıyla bu adak yerine getirilmiş olur. Halen bu kutlama Kuşadası-Davutlarda devam etmektedir.

1.5.2.3. Yılbaşı

Girit'te ve mübadele sonrası Anadolu'da Yılbaşı gecesinden önce hindi süslenip mahallede gezdirilmekteydi. Gelenek olarak her yılbaşında hindi kesilmekteydi. Bugün durumu iyi olan aileler hindi keşmektedirler. Fakat süslenip mahalle arasında gezdirme bugün yapılmamaktadır.

Hindi, çerez, meyve ve yemeklerin yenilip oyunların, müziklerin icra edildiği, dinlenildiği bu gecede, saat 24.^{00}'den sonra gelen misafirlere özellikle dikkat edilirdi. Bugün de dikkat edilmektedir. O yıl içerisinde ailenin karşı karşıya kaldığı iyi yada kötü olaylar saat 24.^{00}'den sonra gelen kişilere mâl edilerek o kişilere ailenin maruz kaldığı duruma -uğurlu-uğursuz- göre davranılmaktadır[35].

---

[34] Hüseyin ÇOBAN, Yaş: 58, Müteahhit, Davutlar- KUŞADASI
[35] Zehra BAŞBUĞ, Yaş: 60, Ev Kadını, Cunda Adası- AYVALIK

Sabah erkenden küçük bir erkek çocuğa yada henüz adet görmemiş kıza tuz, şeker ve bakla verilip akraba ve komşuların evlerine bunların atılması sağlanmaktadır. Bundaki amaç o yılın bereketli, mutlu ve sağlıklı geçmesidir.

1.5.2.4. Sultan Nevruz

Sultan Nevruz yeni tarihle 21 Mart'da kutlanmaktadır. Nevruz kutlamaları baharın başlangıcını ifade etmektedir. Farsca da *"Yeni Gün"* anlamındadır. Girit'te Hristiyanlar'ın *"Paskalya Bayramı"* da bir yönüyle nevruz törenlerini andırır. Hristiyanlarca bu gün ilkbaharın gelişi ve Hz. İsa'nın ölüp dirildiği gün oluşuyla kutlanır.

Müslümanların kutladığı Nevruz'unda hava şartlarına bağlı olarak Hristiyanların paskalya dönemine rastladığı olmaktadır. Hristiyanların Hz. İsa'nın dirilişi olarak kutlandığı bu dönemde müslümanlar bu günü;

- Bektaşilere göre Hz.Ali'nin doğduğu gün, Hazreti Muhammed tarafından halife edildiği gün yada Hz.Fatma ile evlendiği gün olarak kabul ederek,
- Hz. Muhammed'e peygamberliğinin verildiği gün olarak kutlanır. Bütün bunlar yeniden doğuşu simgelemektedir. Anlaşılacağı üzerine nevruz'un sünnilik yada Alevi-bektaşilik ile doğrudan menşe bağlantısı yoktur. Herkesin bayramıdır[36].

Bugün de kıra çıkılır, piknikler yapılır. Bu piknikte yumurtalar tokuşturulur, şerbet ve kurabiye-çörek yenilir, günün şarkı ve türküleri çalınıp

[36] AYTAÇ, Pakize, "Nevruz Üzerine Bir Sohbet", **Türk Kültüründe Nevruz, Uluslararası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri,** 20-22 Mart Ankara, 1995, s. 115

söylenir. Bu güne ait olarak söylenen maninin eskilerde kaldığını belirten Fahriye ZEN[37], hatırladığı kaldığı kadarıyla bu maniyi Türkçe anlamıyla şu şekilde söylemiştir;

Bu bizim en sevinçli günümüz
Yiyip, içip oynayın
Bugünde oynamayanın
Dili, ayağı tutulsun
Ömür boyu bir daha
Konuşamasın, oynayamasın.

Kırmızı yumurta, kurabiye ve çöreklerin yapılması, müzikler, maniler ve oyunların kırda sergilenmesi, Girit'te yapılan Paskalya töreniyle, Sultan Nevruz kutlamalarında ki uygulamaların hemen hemen aynı olduğunu göstermektedir. Ege bölgesinde bulunan Girit göçmenleri bu kutlamada oğlak kesmekte ve içerisine yüzük koymaktadırlar. Yenildiğinde kime gelirse yüzük onun olmaktadır. Oğlağın sakadatlarından da çorba yapılarak içerisine ince kıyılmış marul katılır ve içilir[38].

1.5.2.5. Dini Bayramlar

Ülkemizde kutlanılan dini bayramlar Girit göçmenleri tarafındanda kutlanılmaktadır.

1.5.2.5.1. Şeker Bayramı: Ramazan ayının sona ermesinden sonra kutlanılan şeker bayramında sabah kılınan bayram namazından sonra büyükler ziyaret edilmekte ve elleri öpülmektedir. Bu

[37] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK
[38] Ümir BEZEK, Yaş: 49, İşçi, ALMANYA

bayramda küskün ve kırgın kişiler barışmaktadırlar. Çocuklara hediyeler alınarak onlar sevindirilir. Akraba komşu ve tanışlar birbirlerini ziyarete gittiklerinde ev sahiplerince kendilerine tatlılar ikram edilir.

1.5.2.5.2. Kurban Bayramı: Şeker Bayramını takip eden bu bayram şeker bayramından iki ay on gün sonra kutlanır. Ekonomik durumu kurban kesmeye uygun olan Girit göçmenleri kurbanlarını mutlaka keserler. Paylaştırılan bu kurban etleri durumu iyi olmayan kişilere ve ailelere dağıtılır. Şeker bayramında olduğu gibi sabah bayram namazı kılınır ve kurban kesme işi bitirildikten sonra Akraba, eş dost ve tanış ziyaretleri yapılır.

2. BÖLÜM

GİRİT GÖÇMEN MUSIKİSİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1924 yılında yapılan Türk-Yunan Mübadelesi ile Girit'te yaşayan Türkler Anadolu'ya göç ettiler. Yeni Türkiye Cumhuriyetinde bu insanlar farklı kültürleriyle yaşamaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde kültür alışverişinde bulunarak etkilemiş ve etkilenmişlerdir. Günümüze gelinceye kadar bu kültür yapısı içerisinde yer alan Girit göçmen musıkisi 1970'li yıllara kadar devam etmiş ve daha sonraki yıllarda değişimi hızlanmıştır.

Girit göçmenlerinin musıkisi makamsal bir yapıya sahiptir. Bu musıkide söz olarak temeli, maniler oluşturmaktadır. Bugün çalgı eşliği olmayan ezgili ve ezgisiz maniler birinci kuşak Girit göçmenleri tarafından az sayıda da olsa yaşatılmaya çalışılmaktadır. Yaşatılmaya çalışan yerler Girit göçmenlerinin toplu olarak yaşadığı yerlerdir. Girit göçmenlerinin sayı olarak az bulunduğu yörelerde musiki kültürleri daha hızlı değişime uğramıştır[39]. Girit göçmen musıkisinde söz ve ezgi her zaman birbirlerinin bütünleyicisi olmuştur.

[39] Kemal ÇETİN, Yaş: 70, Ziraat Odası Başkanı, AYDIN
Zeki KILIÇ, Yaş: 72, Serbest Meslek Sahibi, AYDIN

2.1.- GİRİT MUSIKİSİNİN İCRA ÖZELLİKLERİ

2.1.1. İCRA ORTAMI

Girit göçmenleri musıkisi; yaşamın eğlence, tören, dini törenler ve üretim gibi alanlarında kullanılan bir işlevselliğe sahipti. Düğün, nişan, kına gecesi, sünnet ve kutlamalarda bu törenler gerçekleştirilirken seçilen ortam, mevsime ya da törene katılacakların sayısına uygun olarak seçilirdi. Bu ortam bir bahçe, açık alan, ev veya salon olabilmekteydi.

Düğün, nişan ve sünnet kutlamalarında musıki eşliğinde eğlence yapılması ve yemek verilmesi tören sahibi tarafından ekonomik gücü oranında mutlaka yerine getirilmeye çalışılırdı. Bu ortam da içki olarak kullanılan şarap ve boğma rakı mutlaka eğlence sahibi tarafından sınırsız bir şekilde sağlanmaktaydı.

Girit'te iken ve göçün ilk yıllarında Anadolu'da Girit göçmenleri erkek ve kadınlar olarak ayrı ayrı eğlenmekteydi. Kadın ve erkeğin el ele tutuşarak oynaması akrabalar ve çok yakın aileler dışında gerçekleşmezdi[40].

Evde yapılan törenlerde erkek ve kadınlar ayrı ayrı odalarda oturur ve eğlenirlerdi. Bu durumda çalan kişi iki odanın dışında eğlenen kadınları görmeyerek çalıp söylerdi. Eğer eğlence açık havada gerçekleşiyorsa kadın ve erkeklerin bulunduğu yerin ortasına perde çekilirdi[41].

Büyük şehirlerde oturanlar ve Avrupa'da Eğitim görmüş olanlarda bu derece bir sınırlandırma yoktu. Salon eğlencelerinde beraber yemek yeme ve

---

[40] İsmet ALTAY, Yaş 87, Altay Pansiyonun Sahibi, Cunda Adası- AYVALIK
[41] Hasan OLCAY, Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi- Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

oynama, dans etme vardı. Ayrı ayrı ortamlarda bulunulması genelde Girit'te dağ köylerinde yaşayanlarca uygulanmaktaydı.

Gelini evinden almaya giderken çalgı eşliğinde maniler söylenir ve oynaya oynaya gidilirdi. Bu şekilde eğlenerek gidilmesi yakın bir mesafenin uzun sürede alınmasına yol açardı. Gelin alındıktan sonrada aynı uygulamalarla geri dönülürdü.

Kına gecesi yapılırken gelin adayının ağzından söylüyormuş gibi maniler etraftaki kızlar ve kadınlar tarafından okunmaktaydı. Bu ortamda kadınlardan çalan varsa ud yada mandolin eşliğinde bu maniler söylenmekteydi. Kına gecesinde söylenilen bir maninin içeriği Türkçe olarak şu şekilde ifade edilmektedir.[42]

Allahaısmarladık Anneciğim
Hep Kuşlar uçup gidiyor
Bende uçup gidiyorum
Sen hakkını helal et.

Girit'te ve Türkiye'ye yapılan göçün ilk yıllarında erkekler akşamları kahvede yada meyhanelerde toplanarak eğlenirlerdi. İçkili yerlerde çalıp söyleyen kişiler meyhanede bulunan çalgıyla icra etmekteydiler ve karşılığında ücret talep etmezlerdi. Sadece ısmarlanan içkileri kabul ederlerdi.

Musıkiyi ve eğlenceyi seven Girit göçmenleri toplu olarak yaşadıkları yerlerde meydanlarda bazı akşamlar toplanarak çalar söyler ve oynarlardı. Bu yerlerden biri de Ayvalık Cunda Adası'ydı. Yapılan eğlencede silahların

[42] Zehra BAŞBUĞ, Yaş: 60, Ev Kadın, Cunda Adası- AYVALIK

tehlikeli boyutlarda kullanımı, fazla içki tüketimi nedeniyle kavgaların çıkması ve rahatsızlıklara neden olması sonucu bu eğlencelere kısıtlama getirilmiştir. Bu eğlencelerde içki kullanımı azaltılmış, gecenin ilerleyen saatlerinde içki verilmesine izin verilmemiş ve silah kullanımı yasaklanmıştır. Eğlence ortamında mani ağırlıklı çalıp söylemeler ve Girit oyunları sergilenmekteydi[43].

Girit göçmenleri iş ortamlarında ve birbirlerine yardımcı oldukları üretim ilişkileri içerisinde de musıki ile iç içe olmuşlardır. Çoban diye isimlendirdikleri, kendi hayvanlarını besleyen, yetiştiren, hayvan sahibi olan (keçi, koyun) bu kişilerden çalgı çalanlar Lyra adını verdikleri çalgıyı kullanmaktaydı. Lyra bir çoban çalgısı olarak bilinmektedir. Çobanlar hayvanlarını otlatırken geniş meralar olması sebebiyle oturmakta ve Lyra çalgısı ile çalıp söylemekte ya da bu çalgıyı öğrenme çabası içerisine girmekteydi. Diğer çobanlarla da biraraya gelindiğinde atışma yapılır ve oyunlar oynanılırdı.

Koyunların kırkım zamanı geldiğinde de açık havada çobanlar toplanarak hergün bir çobanın hayvanlarının kırkımını yaparlardı. Kırkım işinin sona ermesinden sonra bir koyun kesilir ve Lyra eşliğinde çalıp söylemelerle yemek yenilir, toplu olarak danslar edilirdi. Bu etkinlik çevredeki tüm çobanların kırkım işlerinin bitmesine kadar hergün devam ederdi[44].

Ev içi ve dışı günlük işler sırasında çalgısız olarakta maniler söylenmekte ve mani atışmaları yapılmaktaydı. Örneğin; ev içi işler, zeytin toplama, zeytinyağı çıkarma, hayvanlara bakma ve tarla ekip biçme gibi.

---

[43] Hasan OLCAY Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi-Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK
[44] Hüsnü OLCAY, Yaş: 89, Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

Ayvalıkta bulunan Mustafa Başar[45]'dan alınan bilgilere göre, Girit'in Resmo, Hanya ve Kandiya gibi büyük şehirlerinden göç etmiş olanlar Girit dışında İstanbul ve Avrupa'da eğitim görenler yada politika sebepleriyle Girit dışında bulunmuş kişiler göçten sonra kendi konumlarına yakın Girit göçmenleriyle ilişkilerini devam ettirmişlerdir. Haftanın belirli günlerinde bu kişiler evlerinde toplanıp eğlence düzenlenmişlerdir. Bu eğlencede musıki her zaman ön plandaydı. Günün moda olmuş müzikleri keman ve piano eşliğinde evlerde çalınmakta ve söylenilmekteydi. Bir araya gelmiş bu kişiler kadın erkek beraber çalıp söylemekte ve dans etmekteydiler. Bu eğlencelerde vals ve tango ritimlerinden oluşan şarkıların yanısıra rica ile getirilen Lyra ve ud çalan kişiler eşliğinde Girit musıkisine de yer verilmekte ve Girit dansları yapılmaktaydı.

2.1.2- İCRACILAR

Girit'te eğlanceye en çok düşkün olanların Resmo'da bulunduğu, çalıp söylemenin ve çalgı üretiminin de merkezini buranın oluşturduğu Hasan OLCAY[46] tarafından belirtilmiştir. Resmo'nun, Hanya ve Kandiya şehirleri arasında köprü durumunda olması dolayısıyla hareketli bir şehir olduğu ve müzisyenlerin daha çok burada yetiştiği bilgilerini eklemiştir.

Çalgı öğrenimini usta-çırak ilişkisine bağlıdır. Bu kişiler pratikten çalmakta, sadece oyunun ritmi, makamı, temposu ve oyun şekline dayanarak icra etmekteydiler. Girit musıkisinin söz olarak temelini oluşturan manilerin doğaçtan söylenmesi ve kabul görmüş olan belirli manilerin okunması çalan kişilerin kendi yeteneklerine bağlıdır. Ortamına göre iyi mani söyleyemeyen, üretemeyen icracılar usta olarak kabul edilmezlerdi.

---

[45] Mustafa BAŞAR Yaş: 74 Emekli, AYVALIK

[46] Hasan OLCAY Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi-Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

Çalgı çalmasını bilen kişiler, Girit danslarını öğrenmek isteyenlere öğreticilik görevinide yüklenebilmekteydi. Lyra'yı çalan kişi oyunu öğreneceklerin ortasında durup onlara figürleri göstermekte ve nasıl öğrendiklerini kontrol etmekteydi. Çalıp söylerken ayakta durması ve figürleri göstermesi öğretme açısından tercih edilen bir hareketti[47].

Eğlencelerde ve törenlerde çalıp söyleyen kişilere saygı gösterilmekte ve yeme-içme, oturma gibi istekleri hemen yerine getirilmekteydi. Girit'te ve göçten sonra Türkiye'de yapılan eğlencelerde musıki icra edenler bu emeklerine karşılık hiç bir ücret almamaktaydılar. Sadece Selçuk'ta yaşayan Fahriye Zen[48] eğlencelerde oynayanların bir masa üzerine elek koyduklarını ve oyun sırasında bu eleğe koyulan paraların musıki icra edenlere verildiğini belirtmiştir. İcra edenler tarafından para karşılığı ile çalmanın hayır getirmeyeceğine ve çalgının bir şeytan işi olduğuna inanılmaktadır.

Girit'te ve sonra da Türkiye'de çalınıp söylenmesi, Girit adasında evlilik yolu ile Müslüman nüfusunun artmasında bir katkı olacağının düşünülmesindendir. Sonuçta çalıp söyleme her açıdan Girit'te müslümanların birbirleriyle yardımlaşmasına dayanır. Yalnız burada iç içe yaşayan Müslüman ve Hristiyanların kültürel olarak birbirlerinden etkilendiklerini göz ardı edemeyiz.

Musıkiyi icra edenler bu şekilde geçimlerini sağlamayı düşünmemektedir. Kendi mesleklerinin yanısıra gelir düşünülmeden yapılan bir uğraştır. Musıkiyi icra edenlerin çalmadaki ustalıkları, oyun oynanırken istek durumunda diğer bir oyuna ani geçiş yapması ile de belirlenmektedir.

---

[47] Hasan OLCAY Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi-Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK
[48] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK

Girit göçmenlerinden ud ve bağlama yapanlar sipariş karşılığı bu çalgıları yapmışlardır. Öğretmek için kurs verdikleri takdirde ücret almışlardır.

Türkiye'de hafif müzik orkestralarının kurulmaya başlandığı dönemlerde salon düğünü ağırlık kazanmıştır. Bu dönemde Girit'li düğünlerinde Girit musıkisini ve günün moda olmuş diğer müziklerini, oyun müziklerini çalabilecek orkestralar tutulmuştur[49].

Girit göçmenleri içerisinde Girit musıkisini çalıp söyleyenlerin dışında, diğer müzik türlerini de icra edenler vardı. Bunlar keman, piano gibi çalgılarla müzik eğitimi almış olarak Klasik Batı Müziği veya günün moda olmuş Hafif Müzik şarkılarını söyleyip çalıyorlardı. Bu tür müzikler genelde ekonomik durumu ve kültür seviyesi yüksek aileler tarafından çocuklarına kazandırılıyordu[50].

[49] Remzi TUNTAŞ, Yaş: 60, Otel Sahibi, SÖKE
Ismail GENCER, Yaş: 38, Toprak Seramik Satış Müdürü, AYVALIK
[50] Mustafa BAŞAR Yaş: 74 Emekli, AYVALIK

2.1.3. Girit Musıkisinde Yaşayan Bir Portre: *Hasan OLCAY*

Beyaz bıyıkları ile uyumlu kaşları ve o kaşların altında bir tarihi yaşayan gözlerinde yaşam sevincini, neşe ve canlılığını koruyan, ufak tefekliği ile sempatik, Anılarını anlattığında yaşarken karşısındakini de yaşatan *"Paşo"* lakabıyla *Hasan OLCAY,* Girit'ten 1924 yılında mübadele ile gelmiş olup hala Girit'ten esen rüzgar ve deniz nemi ile nefes alan canlı bir portredir.

Bu çeşme güzel çeşme
Ama su içecek taşı yok
Kırma kimsenin kalbini
Yapacak ustası yok

manisiyle kendisini, yaşamı boyunca yaptığı özverileri ve inancını dile getirmiştir. Halen Cunda Adasına gelen Yunanlı turistlere çoğu yerde yardım amacıyla tercumanlık yapmaktadır.

Eylül 1996 tarihinde çevirmen, şahit olarak Midilli adasına gitmiş ve burada katıldığı bir eğlencede yapılan dansların ve figürlerin kendi Girit danslarında bulunmadığını görmüştür. Bu açıklamalarıylada Girit dansları üzerine bilgisini ve oyunculuğunu belirtmiş olmaktadır.

Yaşına rağmen yaptığı yardımlar için "*İyilik yaparsan, zorda kaldığın gün sana da yardım ederler*" diyerek mutluluk payı çıkarmakta ve hala yararlı olduğunu bilmesiyle canlılığını korumaktadır. Hasan OLCAY fiziki canlılığını da Girit Adası'ndan getirilmiş yemek kültürüne ait zeytinyağı ve sebzeyi bolca tüketmesine, her sabah erken kalkıp işine gitmesine bağlamaktadır.

Paşo'nun doğumundan itibaren 12 yıl yaşamını sürdürdüğü Rethimno kentinin Ayovasil köyünde Müslümanlar ile Hristiyanlar bir arada yaşamışlardır. Girit'te iç çatışmaların sık olmadığı dönemlerde Paşo, Hristiyanlarca iyi mani söylediği gerekçesiyle düğünlere çağırılmaktaydı. Ağabeyi Hüsnü OLCAY'da kendisine Lyra çalgısı ile eşlik etmekteydi. Manileri arka arkaya iyi bir şekilde bağlamasının çok ilgi çektiğini ve sonuçta her zaman kendisinin düğünlere çağırıldığını belirtmiştir.

Girit'te yaşamış olduğu yılları anlatırken...."*Babam Girit'te çobandı yedi yüz koyunumuz vardı, bizde onun yanında hayvancılığı öğrendik. Geniş meralarda koyunlarımızla yalnızdım. Yapacak bir işim yoktu. Bu zamanlarımı çoban çalgısı olan Lyra'yı öğrenmek için kullandım. Lyra çalgısı ile duygularımı anlatıyordum; onunla arkadaş oluyor, neşeleniyor ve hüzünleniyordum sonrada bu öğrendiklerimi eğlencelere taşıyıp onları unutmuyordum demiştir*". Girit'te başlayan çobanlık bugün Cunda Adasında da devam etmektedir.

Hasan OLCAY şarkı ve mani söylemeye çok düşkün olup eşine hitap ettiği bir mani ile;

Dağlar durdukça
Ecel seni almasın
Çünkü ben yaşıyorum
Senden aldığım ışıkla

diyerek eşine karşı duyduğu hisleri dile getirmektedir. Eşiyle 35 yaşında Girit'te yiğitlik olarak görülen kız kaçırma geleneği sonucu Cunda Adasında evlenmiştir.

"Kadınlar benim manilerime bayılırlardı. Çünkü onların içinde bulunduğu duruma göre istedikleri şekilde mani üretip söylemekteydim. Hele bir kadın vardı ki onunla da saatlerce karşılıklı mani söylerdik" dediği Girit'teki günlerinin arkasından Cunda'daki yaşamını anlatmaya başladı.

"Eskiden Cunda da Girit oyunları oynayan çoktu fakat hepsi öldüler bir ben kaldım " diyerek;

Sevgisiz bir yaşamda
İnsan, insan olamaz
Ne kazanırsa hayatta
Kaybeder hepsini sonunda

şeklindeki manisini tamamladıktan sonra iç çeken Paşo, oyun öğrenmek için epey gayret gösterdiğini, oynayanları çok seyredip çobanlık yaptığı günlerde koyunlar otlarken ağacın dallarına tutunduğunu, sallanıp ayaklarını hızla hareket ettirerek rüzgarla dans ettiğini ve sonuçta bu hareketleri yerde uygulayıp oyunları pekiştirdiğini söyledi. Sonra yerinden kalkarak sergilediği figürleri ile sözlerini de kanıtlamış oldu.

Hayatta ekmeğini çıkardığı zeytin ve zeytinyağı dışında, meralarda otlattıkları koyunlar ile yalnızlığını paylaştığı Lyra'sı Paşo'nun yaşamının önemli kesitleridir. Paşo'yu musıki açısından en çok etkileyen kişiler amcası ve ağabeyi olmuştur. Ağabeyini çok sevmekle beraber alkolü fazla kullanmasından şikayetçi olmaktadır. Eski canlı ve neşeli oldukları dönemlerde, insanların mutlu günlerinde onlara gereksinim duyarak çağırmalarını, onlarında lyra eşliğinde özenle ağızlarından dökülen manileri icra edip herkesi hayran bıraktıkları günleri özlemle anıp ağabeyinin şu andaki haline üzülmektedir. Ayrıca "*Terbiye yi terbiyesizden öğreneceksin*" sözü ile kendisine ders çıkaran biridir Paşo.

Lyra'nın ceviz, dut ve limon ağacından yapıldığını, çalgı çalmasını bilmeyenlerin güzel çalgı yapamayacağını söyleyen Hasan OLCAY, Lyra çalmasının temelini amcasını hayranlıkla izlemesinde ve bu izlenimlerini lyra'ya yansıtmasında görmektedir. Ağabeyinin lyra çalması sırasında kendisi söyler hatta kendisini tutamayarak oyuncuların başına geçip oyunu yönlendirirmiş.

Başka oyun beğenmiyorum
Pendozali kadar
Büyükten küçüğe kadar
Hepsi onu oynuyorlar

Düğünlerde, eğlencelerde karşılıksız olarak yaptığı bu işten zevk aldığını söyleyen Paşo, dağlarda ve meralarda söylediği manileri unutmamak için sürekli tekrarlamıştır. Okuma ve yazma şansı olmayan çoban Paşo bu şekilde şarkı ve manilerin kalıcı olmasını sağlamıştır.

Hasan Olcay, ince zekası yeteneği ve izlenimleriyle pek çok mani doğaçlamıştır. Doğaçladığı her maniyi hafızasında saklamayı bilerek Girit

musiki kültürüne yaşanan süreçte katkıda bulunmuştur. Söylediğinde ilgi çeken, takdir gören manilerin sürekli tekrarı, bu manilerin Hasan Olcay'da kalıcı olmasını sağlamıştır. Yaşamını sürdürdüğü Ayvalık- Cunda Adasına Yunan turistlerin sıkça gelmesi ve onların istekleriyle o yaşına rağmen kendisini gösterme, kanıtlama çabası Paşo'nun manileri sürekli dile getirmesini sağlamış ve böylece maniler unutulmayarak, hafızasında kalıcı bir şekle bürünmüştür. Yaşı itibari ile eski günlerini ve o günlerde çalıp söylediklerini düşünmesi ile Paşo eski yıllarda söylenilen manileri dile getirebilmektedir.

Şarkı ve mani dağarcığının ne kadar geniş olduğu görüşmelerden anlaşılmıştır. Fakat bu dağarcığın genişliği hakkında kesin bir sayı vermek mümkün değildir.

... Çeşmeden su taşırken, testinin dolmasını beklerken, toplu halde balık avlamaya çalışırken, hayvanlarını merada otlatırken, zeytin toplarken, toprağı işleyen kadına bakarken, çocuğun ilk adım atışındaki çabayı izlerken, misafiri kapıda karşılarken...düğünlerde-eğlencelerde söyleyerek, çalarak ve oynayarak çoşturma ve çoşturdukça zevk almasına kadar tüm yaşamlarına sindirdikleri musikilerini doğa ve sosyo-ekonomik kültürleriyle içiçe geçirmiş olan Paşo, yaşadığı sürece tüm birikimleriyle sonsuz sayıda mani doğaçlaması yapabilecektir.

Girit'ten getirilen şarkılara yeni şarkıların eklenememesi, bundan dolayı sayısında bir artış olmaması ve kullanılacak ortamların azalmasıyla günden güne unutulması dolayısıyla Hasan Olcay'ın bildiği şarkı dağarcığı on'larla ifade edilebilir.

Evlenen kadar pek çok aşklar yaşayan Paşo, kadınların nelerden hoşlandığını ve hayallerini iyi bilen birisidir. Mani söylerken karşısında ki kadının diğerlerinden güzel olduğunu, hala genç olduğunu ve aşık olmayı beklediği erkek tipini kendi özgü bir beceri, espri ile sergilemesi Hasan Olcay'ın her zaman iyi bir müzisyen, aranılan kişi, duyguların ifade edilebileceği yakın bir dost olarak kabul edilmesini sağlamış, her zaman hak ettiği ilgi ve sevgi kendisine gösterilmiştir. Toplumda bu yerini korumasını bilen Paşo, halen çevresi tarafından sevilen ve Girit musikisi üzerine parmakla gösterilen tek kişidir.

Gençliğinde genç kızların ilgisini çekmek için mani söyleyen ancak eşi Zeynep hanımın yanında çapkın olmadığını özellikle belirten Paşo, Zeynep hanımın tepki olarak başını sallaması sonucu;

Gel.....inan sevgime
Bunca büyüklüğüne
Haydi, artar da yeter bile
Başkalarını da sevmeye

şeklinde bir mani söyleyerek sevimliliğini korumuştur.

Manileri unutmadığı gibi her konuyu hayal gücü ile zenginleştiren tatlı dili ve yardım severliliği ve yaşının getirdiği saygınlıkla yaşamını sürdüren Paşo'nun hala hayatta olan ikisi çoban, biri mühendis üç oğlu, evli ve çalışmayan iki kızı vardır. Torunları, çocukları ve eşiyle mutlu bir yaşam süren Hasan OLCAY'ı anılarına götürdüğümüz, birlikte yaşadığımız sevinçleri, üzüntüleriyle baş başa bırakmadan önce;

Bulutlar hoşgeldiler
Rüzgarı getirdiler
Solmakta olan ağacı
Birden serinlettiler

manisiyle taşıdığı duyguları ve yaşamını özetlemiştir.

2.1.4- İCRA ÜSLUBU

Kapalı ya da açık bir ortamda gerçekleştirilen eğlence ve törende, icracı ayakta veya oturarak çalabilmekteydi. Çalan kişinin söylemesi yanısıra söylemek isteyen herhangi birisi de çalgı eşliğinde söyleyebilmekteydi. İcracılar iki kişi olarak karşılıklı mani atışıp ortama renk katmaktaydılar.

Kadınların beraber olarak bulunduğu ortamlarda içlerinden çalanlar varsa bu kişiler ud yada mandolin'le icrayı gerçekleştirmekteydiler. Kadınların bulunduğu ortamda çalan yoksa gözleri görmeyen bir erkek icracı temin edilirdi[51].

Manilerin söylenmesinde toplu olarak icra söz konusu değildir. Sadece şarkılar; tek yada toplu olarak söylenebilmekteydi. Girit musıkisinde ana çalgı olarak kullanılan Lyra ve olursa yanında ritm vermek için bulunan ud ya da lavta bulunmaktadır. Açık ortamlarda yapılan eğlence ve törenlerde icrayı erkekler gerçekleştirmekteydi.

Eğlencelerde, düğünlerde, nişanlarda, hıdırellez ve sultan nevruz gibi pikniğe gidilerek yapılan kutlamalarda musıkiye giriş; ortamı ısındıracak, birlikteliği sağlayacak şekilde mani atışmalarıyla başlardı. Mani atışmalarından önce kısa yada uzun olacak şekilde icracılar tarafından sözsüz açılışlar yapılırdı.

Karşılıklı atışmalarda iki çalgıdan biri Lyra olmak koşulu ile diğer çalgı bulgari, mandolin yada ud olabilmekteydi. Karşılıklı mani atışmaları önce esprili olarak başlamakta daha sonra iğnemeli olarak devam etmekteydi. Bu

[51] Fahriye ZEN, Yaş: 62, Ev Hanımı, SELÇUK

atışmada amaç söyleyenlerden birisinin diğerine karşı üstünlük sağlanmasıdır. Eğlenceye katılanlar tarafından alkışlarla bu üstünlük belirlenmekteydi[52].

Mani atışmasından sonra bulunan ortamda oyunlara geçilebilmesi için oyunların ritmine, temposuna ve makamına uygun olarak maniler seslendirilirdi. Oyunculardan gelen istekle oyun değiştirilmekteydi. Oyuncular, oyunun sonuna kadar oyundan kopmama, ayakta kalabilme mücadelesi vermekteydiler. Çünkü, bazı oyunların temposu giderek hızlanır ve rüzgarla dans edilir hale gelinmektedir. Bu durumda çoğu kadın oyunu terketmektedir. Kadınlar genelde kendilerine uygun oyunlarda oynamayı tercih etmekteydiler. Bu oyunların temposu daha ağırdı ve yaylanarak oynanan oyunlardı[53]. Girit göçmenleri; eğlence, tören ve kutlamalarının çoğunu içkili, yemekli ve oyunlu olarak gerçekleştirmekteydiler.

Ev içi ve dışı günlük işlerde Girit musıkisi çalgısız olarak icra edilmekteydi. Çiftçilik yapılırken, zeytin toplanırken, ev içi işler düzenlenirken çalgı çalma söz konusu değildir. İş ortamında üretilen maniler tek yada karşılıklı söylenmektedir. Burada tek ayrım çobanlıkta olurdu. Hayvanları otlatırken yalnız kalan çobanlar yalnızlıklarını gidermek için çoban çalgısı olarak Lyra'yı çalar ve bu çalgıdaki yeteneğini geliştirmek için uygun bir ortam bulurdu.

I. Bölümde'de anlatıldığı üzere Hıdırellez'de ve kına gecesinde yapılan uygulamalarda kadınlardan mani ve şarkı bilenlerin, çalgı biliyorsa çalgı eşliğinde çalgı bilmiyorsa çalgısız olarak fakat ezgisiyle mani söylediklerini belirtmiştik. Hıdırellez kutlamalarında mantıfar çerçevesinde toplanılıp genç

[52] Ümit BEZEK, Yaş: 49, İşçi, ALMANYA
[53] Hasan OLCAY Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi-Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

mani söylenilmesinin bir eğlence, bir esprili ortam sağlamaya kına geceninde toplu olarak söylenilen standartlaşmış manilerinde gelin adayını ağlatmaya yönelik olduğunu belirtebiliriz.

Gençler günlük işlerde ya da eğlence ortamında fırsat bulabildiği takdirde karşı cinse olan hislerini kısa manilerle ezgili olarak ifade etmekteydiler.

2.1.5- ÇALGILAR

Girit musıkisinde temel çalgı LYRA'dır. Ümit BEZEK[54] otantik Lyra'ya Hoyratiko Lyra[55], modernize edilmiş bugün Yunanistan ve Girit'te kullanılan Lyra'ya da Viollilyra[56] denildiğini belirtmiştir. Lyra çalgısı yaylı bir çalgıdır. Lyra çalgısının her kısmı dut, ceviz yada limon ağacından yapılmaktaydı.

Yaptığımız araştırmada Cunda adasında işlevini yerine getiremeyecek durumda olan otandik bir Lyra ve sağlam fakat çalan kişinin olmaması dolayısıyla dekor olarak kullanılan Violilyra vardır. Ege bölgesinde bu yerin dışında Lyra çalgısı tesbit edilememiştir.

Mübadele döneminde Girit'ten getirilen çalgılar Ali ONAY[57] tarafından şu şekilde belirtilmiştir. Keman, lyra, mandolin, bulgari, akordion, ud ve şehir çalgısı olarak gitar. Kuşadası Davutlarda Cumhuriyet kutlamalarının ilk yıllarında tulum'un (Askabadura) kullanıldığı belirtilmiştir.[58]

---

[54] Ümit BEZEK, Yaş: 49, İşçi, ALMANYA
[55] Resim için bakınız Ek: 2
[56] Resim için bakınız Ek: 3
[57] Ali ONAY, Yaş 72, Maden eski İşletmecisi, Cunda Adası- AYVALIK
[58] Hüseyin ÇOBAN, Yaş:58, Esnaf, Davutlar-KUŞADASI

Buraya gelen Girit göçmeleri 1924 yılında yapılan mübadeleden önce 1900'lü yılların başında kaçarak gelmişlerdi. Fakat Ayvalık ve Selçuk'ta yapılan araştırmalarda tulum çalgısını bilmedikleri, hiç görmedikleri ifade edilmiştir. Bu durumda Girit'te farklı bölgelerde değişik çalgıların kullanıldığı sonucuna ulaşmaktayız.

Yeni Türkiye Cumhuriyetinde milli eğitim sistemine geçilmesiyle okullarda mandolin çalınması öğretilmiştir. Buna bağlı olarak da Girit göçmenlerinden kadınlar, uzun yıllar bu çalgıyla Girit musıkisi kına gecelerinde ve kendi aralarında yaptıkları eğlencelerde seslendirmişlerdir.

Girit göçmenlerinden kültür seviyesi yüksek ve ekonomik gücü olanlar evlerine piano alarak çocuklarının notalı bir şekilde musıki eğitimi almalarını sağlamışlardır.

Ali ÖNAY, Hasan OLCAY ve Mehmet ÖZTÜRK[59]'ün verdiği bilgilere göre Girit musıkisinde vurmalı çalgı kullanılmamaktadır. Musıki geleneklerinde vurmalı çalgıların olmadığını belirtmişlerdir. Bunun yanısıra Girit'te darbuka ve def'in Kuzey Afrikalılar, araplar tarafından kullanıldığını onun için çalınmadığını söylemişlerdir.

Ritmi Lyra'ya eşlik eden ud yada Lavta vermektedir. Halk dansları ritminin genelde ağırdan hızlıya ve hızlıdan ağıra dönüşmesi, oynanırken oyuncu tarafından gelen istekle Lyra çalanın anında diğer oyuna geçiş yapabilmesi, vurmalı çalgıyla beraber aksaklık olasılığını arttıracağından dolayı vurmalı çalgıların kullanılmadığı şeklinde düşünülebilir.

[59] Mehmet ÖZTÜRK, Yaş:54, Emekli, Cunda Adası-AYVALIK

Bugün Ege bölgesinde Lyra çalgısını çalan yoktur. Cunda Adasında yaşayan Hasan OLCAY'da ellerinin titremesi dolayısıyla çalamamaktadır. Geçimini hayvancılıkla sağlayanlar, Girit göçmenlerine göre çobanlık yapanlar çalgı olarak Lyra'yı kullanmışlardır. Bu çalgının hafif olması çoban heybesine rahatlıkla girebilmesi gibi özelliğinden dolayı tercih edilmekteydi[60].

2.2. GİRİT MUSIKİSİNDE TÜRLER

2.2.1. MANİLER

Girit göçmenleri tarafından Madinada yada Madinales şeklinde ifade edilen maniler Girit göçmen musıkisinin temelini oluşturur. Kısa dörtlüklerden oluşan maniler çalgılı veya çalgısız söylenebilmektedir.

Maniler; her makama, ritme ve tempoya adapte edilerek söylenebilmektedir. Oyun içerisinde ayrı makam ve ritme geçme sırasında icracılar bu manileri yeni makam ve ritme anında uygulamaktadırlar. Böylece bir yerde ustalıklarını da kanıtlamış olmaktadırlar[61].

Ezgili olarak söylenen maniler Madinales adını almaktadır. Melodi ile birlikte söylenen standartlaşmış manilerin yanısıra doğaçlama yoluyla söylenen manilerde vardır. Maniler, Girit göçmenlerinin tüm yaşamlarına girmiştir. Törenlerde, eğlencelerde, misafirliklerde, çalışırken, karşı cinslerin hislerini birbirlerine karşı dile getirmelerinde, yaşanan sevinçli ya da üzüntülü bir olayda maniler duyguları öz bir şekilde dile getirir.

---

[60] Hüsnü OLCAY, Yaş: 89, Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

[61] Hasan OLCAY Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi-Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

Eğlencelerde, törenlerde musikinin başlaması yine karşılıklı atışarak söylenilen manilerle gerçekleşir. Karşılıklı atışma, üretilen sözün dolayısıyla şiirin ve maninin güçlü etkisiyle karşısındakine üstünlük sağlama amacıyla yapılır. Karşılıklı söylenen manilerin yanısıra tek kişi tarafından söylenen madinadalar da vardır. Bu madinalardan bir kısmının Erotokritos (Giritli Aşkı) adı verilen aşk destanından alınmış olduğu Hasan OLCAY[62] tarafından belirtilmiştir. Bu madinadalara bir kaç örnek verebiliriz.[63] .

"denim'eğo na trağudo
Ute nero napino
S'ena spilari skotino
ta dakriya mu naşino"

"Bugün ben ne şarkı söyleyeceğim
ne de bir şey içeceğim.
Bugün ben karanlık
bir mağarada, gözyaşı dökeceğim."

"ahi pos ksehorizume
Çeşcima tha me hasis
tha şisis mavra dakriya
Oste na me ksehasis"

"ah...ah... nasıl da ayrılıyoruz
kötü... beni kaybedeceksin
unutuncaya dek de beni
kara gözyaşları dökeceksin."

"ela mu pire i mira ti hara
ç'etin elpida pu ha
ela yafto mu prepi naforo
pamdamu mavra ruha"

"gel..kader sevinci aldı benden
ve taşıdığım umudu....
gel..bu yüzden bana gerek
hayat boyu siyah yas giysisi giymek"

Mani'de belirtildiği gibi ömür boyu siyah elbise ile yas tutmak bugün de hala kadın Girit göçmenlerinin uyguladıkları bir giyinme şeklidir.

Girit'te çıkan iç çatışmaları dile getiren manilerde de Türkçe sözcükler, isimler ve müslümanlığa ilişkin ifadeler vardır. Fakat bu maniler bugün işlevselliklerini kaybettiklerinden dolayı unutulmuşlardır.

---

[62] Hasan OLCAY Yaş: 85, Koyun Yetiştiricisi-Zeytin Üreticisi, Cunda Adası- AYVALIK

[63] İZBEK, Tanju, "Cunda'da Yaşayan Girit Manileri", **Tarih ve Toplum**, Sayı:156, Aralık 1996, s. 50

"Ç'enas papas piskopşanoz	*"bir piskopoz papaz var*
apu na feyi hala	*ki dillerin vurulsun*
bu Muhammed çe t ' Ali	*Muhammed'in ve Ali'nin*
na eşi ti katara"	*bedduası üstünde olsun".*
"Ç'enas papas piskopşanoz	*bir piskopos papaz var ya*
ezoçene arzuhali	*verdi de arzuhali*
napniksune ton Arif ağa	*boğsunlar Arif ağa'yı*
tamarfo palikari"	*yakışıklı delikanlıyı...."*[64]

Tanju İZBEK bu manileri birinci kuşak Girit göçmenlerinden almıştır. Fakat manileri söyleyen Nesiha ÖZTÜRK bugün yaşamamaktadır. Mübadeleden sonra Girit'ten göç eden Müslümanlar; Girit'te iç çatışmalarda üretilen maninin Türkiye'de fonksiyonelliğini kaybetmesinden dolayı bu maniyi kullanmamışlardır.

Kim anlamıyorsa
Silah ve techizattan
Yaşaması yasaktır
Girit Adasında [65].

Bu mani Girit adasında müslümanlar tarafından söylenilen bir mani idi. Bu mani söylenirken erkekler tabanca ve tüfekle havaya kurşun sıkmaktaydılar. Girit'teki iç çatışmalarda ve kahramanlıklarını ortaya koymalarında söylenilen bu mani Girit göçmenlerinin içinde bulundukları durumu ortaya koymaktadır.

Girit'te Müslümanların aldığı okul eğitiminde Türkçe, Arapça ve din dersleri verilmekteydi. Fakat günlük konuşulan dil Giritçe idi. Giritçe

---

[64] y.a.g.e.
[65] Ümit BEZEK, Yaş: 49, İşçi, ALMANYA

okuyamayan, yazamayan Girit göçmenleri öğrendikleri manileri Türkçe ve Arapça yazmaktaydılar. Türkçe olarak yazılmış Girit aşk manilerinden bir kısmı Türkçe anlamları ile belirtilmiştir[66].

Oyunlarda söylenilen manilerin bir kısmı beş ses içerisinde gezinmektedir. Fakat bir oktava kadar genişleyebilen ezgili manilerde vardır. Bu madinales'lerin makamları yerinden okunduğunda; Hicazkar, rast, nihavent, nişaburek ve hüseyni olarak tesbit edilmiştir. Tarafımıza düzensiz olarak icra edilen mani ve şarkıların ritmi tesbit edebildiğimiz kadarıyla dört dörtlük ve yedi sekizliktir.

Girit göçmen musıkisinde aşk manilerinden insanları etkilemiş olanları unutulmamış günümüze kadar gelmiştir. Genç kuşağın bu manileri bilmemesi ya da kullanılmasını istememesi, manilerin yaşlı ve orta kuşak da kalmasına neden olmuştur[67].

2. Bölümün icra ortamları kısmında belirtilen kına gecesi manisine ek olarak Fahriye Zen'in makamsız olarak söylediği maniyi burada aktarıyoruz.[68]

Kızımı gurbete gönderiyorlar
ama...kurşun gibi
Bu benim içimden
Hiç çıkmayacak

---

[66] Maniler için bkz. Ek: 4
[67] Şengül TONGUÇ, Yaş: 21, Üniversite Öğrencisi, İZMİR
Bülent KONSOLOĞLU, Yaş: 21, Üniversite Öğrencisi, AYVALIK
[68] Fahriye ZEN, Yaş:62, Ev Hanımı, SELÇUK

Hasan OLCAY'ın söylediği bir aşk manisine bakıldığında Müslüman ve Hristiyanların Girit adasında ortak bir musıki kültürüne sahip olduğu belirlenmiştir.

I. *Dört Köşeli istavroz*
Aslıdır göğsünde
Elalem öpüyor istavrozu
Bende öpüyorum yanağını

II. *Başladı saat çalışmaya*
Krepler dönüyor
Seninde sevgin
Yüreğime giriyor.

Bu iki mani karşılıklı söylenen manilere bir örnektir ve ses genişliği re karar olmak üzere bir oktavdır. Hasan OLCAY'dan karşılıklı söylenen manilere bir örnekte şu şekildedir.

I. Beni sevdiğini söylersen
Ermiş olacaksın
Sevdiğini inkar edersen
Servetinden olacaksın

II. Hala seni seviyorum
Sana deli oluyorum
Konuşma böyle tersine
Derdimden ölüyorum

Hasan OLCAY'dan alınan bu aşk manileri dışında da değişik konulara hitap eden manilerde vardı.[69]

- Aşk manisi olup, Girit göçmenlerinin kız kaçırma geleneğini yansıtan mani,

"to yasemi sti bortasu
Çirsa na to kladepso
Çe sarise i manasu
pos irtha na se klepso"

"Kapındaki yasemini
geldim de budamaya
annen de zannettiki
geldim seni kaçırmaya"

[69] İZBEK, Tanju, "Cunda'da Yaşayan...", s. 55

- Eğlencede, Girit halk danslarına ait mani;

"Alo horo de reğome
okso to pendozali
apu tone horevğune
Ulli mikri meğali"

"Başka oyun beğenmiyorum
pendozali kadar
büyükten küçüğe kadar
Hepsi onu oynuyorlar"

- İnsanlık ve sevgi üzerine mani;

"Horis ağapi çe zoyi
O antropos de kani
Çoti çerdisis sti zoyi
stin isterya ta hani"

"Sevgisiz bir yaşam da
İnsan, insan olamaz
ne kazanırsa hayatta
kaybeder hepsini sonunda"

- Misafirlik üzerine söylenilen mani;

Biz gelmedik sizin evinize
Yemek içmek için
Sevdik sizi taş çatlamasın
Ev sahibi çok sene yaşasın

Mehmet ÖZTÜRK[70]'ten alınan espri ve sevgi üzerine iki mani örneği;

1.Oyna güzelim yaylanarak
Korkma pabuçların yırtılacak
Kunduracı çok yakında
Paramla pabuçlarını yapacak.

[70] Mehmet ÖZTÜRK, Yaş:54, Emekli, Cunda Adası-AYVALIK

2.İki kirpiğinin arasına
Bağdaş kurup oturacağım
Elime kalem alıp
Senin güzelliğini yazacağım

Mehmet Öztürk ve Hasan Olcay'dan alınan bir kaç mani ve şarkı notaya alınmıştır[71].

Teknolojinin ve sanayinin gelişimi, iş manilerinin unutulmaya başlanmasına neden olmuştur. Girit göçmen musıkisinin açık yada geniş salonlarda yüksek sesle icra edilememesi, sergilenememesi, diğer konulardaki mani ve şarkıların da genç kuşağa aktarılmasına engel olmuştur.

Girit göçmenleri yaşamlarının her alanında; selamlaşırken, misafirlikte, espri yapmak amacıyla, düğünlerde, eğlencelerde, törenlerde, aşıkların duygularını dile getirmesinde hemen mani üretebilmişler ve bu manileri karşılıklı söyleyebilmişlerdir.

Bugün Teknoloji ve Sanayi ile birlikte bireyselleşmenin gerçekleşmesi, gençlerin birbirleriyle görüşerek rahat bir şekilde konuşarak anlaşmaları[72], Girit'teki gibi iç savaş durumunun olmaması, düğün ve eğlencelerde çalabilecek, söyleyebilecek birilerinin olabilmesi durumunda bile karşısında kendisine mani söyleyebilecek, atışacak birilerini bulamaması ve özellikle Lyra çalgısını çalanın olmaması mani söylemeyi, üretmeyi olumsuz etkilemiş ve sürekliliğini engellemiştir.

---

[71] Mani ve şarkı notaları için bkz. Ek : 5

[72] Selma KAYNAK, Yaş: 20, Üniversite Öğrencisi, İZMİR
Fahriye ŞİŞMANOĞLU, Yaş: 19, Üniversite Öğrencisi, EDREMİT

2.2.1.1.Mani ve Dans

Girit göçmenlerinin Türkiye'de ve daha önce Girit'te oynadıkları oyunlardan hatırlayabildikleri halk dansları aşağıda belirtilmiştir. Bu konuda en geniş bilgi Hasan Olcay'dan alınmıştır.

1.Susta :Sözcük olarak esnek, yaylanarak anlamına gelmektedir.Genelde kadınlar tarafından tercih edilir. Çünkü temposu çok daha hızlı oyunlar vardır. Düz olarak ileri geri oynamakta olduğu söylenmiştir.

2. Pendozalia :Beş adım adıda verilir. Oyuncular daire olurlar. Zeybek gibi ve hoplanarak oynanır. Temposu canlı ve serttir. Oynayanlar burada kendi figürlerini gösterirler. Pendozalia yavaş olarak başlar ve gittikçe hızlanır. Bu tempoya ayak uyduramayan oyun dışı kalır. En son ayakta kalanın en güzel oynadığını, yiğitliğini ve güçlülüğünü göstermiş olduğu belirtilmiştir.

3. Sirtos :Oyuncular daire olurlar. Oyunda hoplama yoktur. Yavaş tempoludur. Düz oynanan yumuşak bir oyun olup elde mendil bulunur. Birkaç çeşidi vardır.

Aşağıdaki bilgiler sadece Ümit Bezek'den alınmış olup diğer Girit göçmenleri tarafından bilinmemektedir.

4. Malavısıtas :(Malavatyona) Girit'te bir yöre adıdır. Adını da buradan alır. Pendozalia'dan sonra en çok istenilen oyundur.

5. Haniotica : Bir nevi Sirto'dur. Girit'te Hanyo yöresine ait olduğu ve çok istenildiği belirtilmiştir.

6. Sirtos Haniotica : Hanya Sirtosu. Bu oyun gibi Girit'te bulunan şehirlerden Resmo ve Kandiya sirtoları da vardır.

Oyunlara başlanılmadan önce çalgı çalanlar tarafından maniler söylenilerek atışma yapılır. Ortamın ısındırılmasından sonra musıki ve mani eşliğinde oyunlara geçilmektedir. Daha çok dağ köyleri ve kırsal alanlarda oynanan bu oyunların yanısıra büyük yerleşim yerlerinde günün moda olmuş Vals, Tango ritmindeki şarkılarda çalıp söylenmekte ve dans edilmekteydi.

Türkiye'de Girit göçmenlerinin halk dansları 1970'li yıllara kadar sürmüştür. Bu oyunların daha sonra yapılamamasında birinci kuşak Girit göçmenlerinin büyük çoğunluğunun hayatta olmaması nedenlerden yalnızca bir tanesidir.

Girit musıkisi ve dansları birbirinden ayrılmaz iki öğedir. Bugün Ayvalık-Cunda Adasında yaşayan 85 yaşındaki eski bir Lyra çalıcısı ve Girit dansları oyuncularından Hasan OLCAY oyun oynayabilmek için yaptığı çalışmaları şu şekilde dile getirmiştir.

"Bazı oyunların temposu çok hızlıdır. Bu durumda da seri oynanılması gerekmektedir. Hızlı oynanılan oyunların sonunda ayakta kalabilmek güçtür. Fakat bu sayede en iyi oyuncu en güçlü erkek olduğunu topluma gösterebilirsin. Ben hızlı oyunları oynayabilmek için genç yaşta kendime ait çalışma yöntemleri geliştirmiştim. Bir ağacın dallarına tutunarak ayaklarım havada, uzun bir süre rüzgarla dans ediyorum. Bu sayede ayaklarımı hızlandırdım ve nefesimi kontrol etmeyi öğrendim. Daha sonra bu çalışmalarımı yerde de uyguluyordum. Sonuçta da hızlı danslarda oyunu yarım bırakıp çıktığımı hatırlamıyorum".

2.2.1.2.Erotokritos

Erotokritos *"Giritli Aşkı"* anlamına gelmektedir. Bu bir aşk destanıdır. Çok eskilere ait olan bu aşk destanının yazarı Girit'lidir. Orta ve Yaşlı kuşak Girit göçmenleri bu aşk destanını bilmektedir. Hatta okuma yazma bilmeyen yaşlıların bu destanı ezber derecesinde bildikleri fakat ezbere bilenlerin bugün yaşamadıkları ifade edilmiştir. Okuyarak öğrenilemeyen bu aşk destanı kulaktan kulağa aktarılarak günümüze ulaşmıştır.

Girit'te ve Türkiye'de bu aşk destanı akşamları çocuklara masal ve hikaye yerine şiirsel ifadelerle birlikte aktarılmaktaydı. Bugün şiirsel ifadelerden uzak masal gibi genç kuşağa aktaranlar vardır[73].

Girit göçmenleri Erotokritos içerisinde bulunan beyitlerin bir kısmının eskiden çalgılı ve sözlü olarak icra edildiğini söylemişlerdir. Yunanistan'da kaseti ve plağı olup Lyra ve ud'la seslendirilmiş durumdaki erotokritos kaseti bugün parmakla sayılabilecek kadar az Giritli göçmeninde bulunmaktadır. Fakat bunlar sadece dinleyici durumundadırlar.

Erotoksitos'dan alınan iki örnek mani[74];

"Katehodo ço çirisu
ğliğora se padrevği
ç'ude boris n'anastatis
tha selun i ğonisu"

"Biliyorumki baban
erken evlendirecek seni
Ne buna karşı koyabilirsin
nede ailenin isteğine..."

[73] Fahriye ZEN, Yaş:62, Ev Hanımı, SELÇUK
[74] İZBEK, Tanju, "Cunda'da Yaşayan...", s. 55

"Mya hari mono su zito	*"Senden bir dileğim var*
Çe çino thelo mono	*Yalnızca istediğim o*
n'anadakrisis çe na pis	*gözlerin yaşarsın ve de ki*
Retokridon kaymeno"	*Zavallı Retokrito gönlümdeki"*

2.2.2. ŞARKILAR

Girit göçmenleri şarkıya Travudi, şarkılar sözcüğüne de Travulya demektedirler. Girit göçmenlerinin bugün bildikleri maniler dışında şarkı sayısı oldukça azdır.

Şarkılarda belirli bir müzik, ölçü ve ara müziği olmasına rağmen madinadalarda bu ölçütler yoktur. Ege bölgesinde yaşayan Girit göçmenlerinden orta ve yaşlı kuşaktan musiki ile ilgilenenler "*SAMYOTİSA*" adlı şarkıyı bilmektedir veya en azından mırıldanmaktadırlar. Samyotisa sevgiliye duyulan özlemi dile getiren bir şarkıdır.

Girit'te Müslüman ve Hristiyan eğlencelerinde, törenlerinde dile getirilen şarkıların her iki toplumda da ortak olduğu belirtilmiştir. Konu olarak genelde aşk-sevgi üzerine olduğu bunun dışında da esprili şarkıların bulunduğu fakat bu şarkıların artık unutulduğu ve göçten sonra şarkı dağarcına bir yenisinin eklenmediği belirlenmiştir.

Yapılan araştırmada Girit'ten getirilmiş olup artık büyük bir kalabalığa söylenecek ortamının olmaması dolayısıyla unutulmaya yüz tutmuş bir kaç şarkı tesbit edilebilmiştir. Bunlar;

- *Samyotisa isimli şarkı, Sevgiliye duyulan özlemi anlatır*[75].
- *Bedel isimli şarkı, Ölümün soğukluğunu, ayrılığı anlatır*[76].
- *Eli isimli şarkı, Eli isimli bir kadının çocuklarını ve kocasını terkederek kendinden küçük bir erkeğe kaçışını halkın gözüyle anlatır.*
- *Mapushane isimli şarkı,* (Şarkı ismi bilinmeyip sözlerin içeriğine göre konulan bir isimdir.) *Hapise düşen bir gencin içinde bulunduğu durumu ve sevdiği kıza söylemlerini anlatır.*

Söylenilen şarkıların ölçüleri genelde dört dörtlük olarak tesbit edilebilmiştir. Bu şarkılar yerinden segah ve rast makamların da icra edilmiştir. Bazı manilerin ses genliği beş sesten oluşmasına rağmen şarkılarda bu genişlik bir oktava hatta bir ses daha üzerine çıkmaktadır. Mehmet ÖZTÜRK'ten alınan bilgilere göre şarkılar tek yada toplu olarak söylenir ve şarkı eşliğinde oyun oynanmamaktadır. Manilerin tek tek söylenilmesine rağmen şarkılar vokal olarak söylenebilmekteydi.

Bugün Almanya'da çalışan Ümit BEZEK adlı Girit göçmeni, mani ve şarkılardan başka Rizitiko ve Amane adı verilen türlerin Girit musıkisinde yer aldığını söylemiştir. Bu türler tanımlanmaya çalışılmış fakat örnek verilememiştir.

Ümit BEZEK bilgilerini şu şekilde anlatmıştır. *"Mani ve şarkıların dışında Rizitiko adı verilen yerel musıkisi vardır. Rizitiko "Köklerine ait" anlamına gelir Ana musıki olarak düşünülebiliriz. Rizitiko; efe, zeybek yaşam biçimini anlatır ve bozlak türü bir yapıya sahiptir. Eğlencelerde, törenlerde en çok kurşunların sıkıldığı tür Rizitiko'lardır. Bu türde söz ön planda olup melodi arka plandadır. Türler içerisinde "Amane" adı verilen yakarışlı bir türde vardır.*

[75] Mani ve şarkı notaları için bkz. Ek : 5
[76] Mani ve şarkı notaları için bkz. Ek : 5

Bu yakarışlı musıkide, oyunda oynanır. Özellikle Lyra çalgısında yayın çekilişi bu türde ağırlık kazanır. Türün Amane olduğu yayın çekilişinden anlaşılmaktadır".

Diğer Girit göçmenleriyle yapılan görüşmelerde bu isimlerin kendileri tarafından ilk defa duyulduğu, hiç bir fikirlerinin olmadığı belirtilmiştir.

2.2.3. DİNİ MUSIKİ

Girit'te Müslümanların aldığı okul eğitiminde, Türkçe, Arapça, Farsça ve din dersleri okutulmaktaydı[77]. Fakat Giritçe konuşulan bir adada Müslümanlar ve Hristiyanlar aynı köyde aynı yerleşim yerlerinde beraber yaşamlarını sürdürmekteydiler. 1820'lerden sonra çıkan iç çatışmalara kadar birbirlerinin dinlerine ve din adamlarına saygı göstermekteydiler. Adada iç çatışmalardan sonra saygı ortamı yavaş yavaş yitirilmiştir.

Müslümanlar; Nakşibendi, Kadiri, Mevlevi ve Bektaşilik tarikatlarına bağlı idiler. En yaygın olan tarikatta Bektaşilikti.

Girit göçmenlerinden Nakşibendi ve Kadiri tarikatlarına bağlı olanlar bugün dini törenlerini, zikirlerini halen devam ettirmektedirler. Yeni Türkiye Cumhuriyetinde tekke ve zaviyelerin kapatılması sonucu bu törenler evlere taşınmıştır. Nakşibendi ve kadiriler bu törenlerini gerçekleştirirken musıkiyi kesinlikle kullanmamaktadırlar. Zikirlerinde yaptıkları, sağa sola hafifçe sallanarak tesbih çekme, dualar okuma ve kuran okuma şeklindedir[78]. Bu iki tarikatta da musıki ve raks ile töreni gerçekleştirmek günahtır.[79]

---

[77] ADIYEKE, Ayşe Nükhet, **Girit'in Yunanistan'a ...**, s. 40
[78] İbrahim ZEN, Yaş: 43, Memur, AYDIN
[79] Beki, M.Akif, **Türkiyede Nakşiler**, Yeni Yüzyıl Kitapları, s. 21

Bektaşi tarikatına bağlı olanlarda ise musıki ve raks, törenlerinin her noktasında kullanılmaktadır. Bektaşiler Girit'te ağırlıklı olarak bulgari ve onun yanısıra mandolin çalgısını çalarak dini törenlerini gerçekleştirmekteydiler. Bu törenlerde çalma ve söyleme ile birlikte Semahlarını da yapmaktaydılar[80].

Girit göçmenlerinden Bektaşi olanlar dini törenlerinin farklı olmaması nedeniyle Türkiye'de yerleşik Bektaşilerle çabuk kaynaşmış ve törenlerini beraber gerçekleştirmişlerdir.

Girit'te Hasan Baba tekkesinde Muharrem ayında kazanlarda aşure yapılmakta ve bu aşureler Müslüman ya da Hrıstiyanlara dağıtılmakta idi. Bugün de Ege bölgesinde bulunan Bektaşi Girit göçmenleri ve diğer Bektaşiler özellikle Manisa-Turgutlu'da bulunan Hamza Baba tekkesine Ağustos ayının ilk haftasınında giderek burada meydan sohbetlerini, cem törenlerini ve semahlarını gerçekleştirmede ve bağlama eşliğinde çalıp söylemektedirler. Bu tür yerlerde gerçekleştirilen törenlerde çalıp söyleyenler tanınmış ozanlar ve bağlama üstadlarıdır.

Bu törenlerde kurbanlar kesilmekte, dağıtılmakta, rakı içilmekte ve saz çalıp söyleyerek kendilerini ifade etmektedirler. "*Aşkta mevleviyiz, Meşkte Bektaşiyiz*"[81]" sözleriyle de bu durumu özetlemeye çalışmaktadırlar. Bu törenlerde Girit göçmen musıkisi, manileri ve Giritçe ile ifade edilen hiçbir söylem bulunmaz.[82]

Araştırmalarımızda Girit musıkisi kültürüne ait dini musıki örneği bulunamamıştır. Bugün Türkiye'nin çoğu yerinde ve Girit'te Hrıstiyanlar tarafından yapılan ağıt yakma geleneği Girit göçmenlerinde

---

[80] Ali ONAY, Yaş 72, Maden eski İşletmecisi, Cunda Adası- AYVALIK
[81] Hasan TUNTAŞ, Yaş: 35, Serbest Meslek Sahibi, SÖKE
[82] Bilal TÜRKOĞLU, Yaş:65, Emekli, SÖKE

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

bulunmamaktadır. Girit'te Hrıstiyanların ölünün arkasından bağrışmaları, dövünmeleri ve ağıt yakmalarına karşılık Müslümanlar ağlamanın, dövünmenin ve bu üzüntüler karşısında bir şeyler söylenebilmesinin dine bağlı olarak günah olduğunu onun için ağıt yakmadıklarını ve böyle bir geleneklerinin olmadığını belirtmişlerdir. [83]

[83] İsmet ALTAY, Yaş: 87, Altay Pansiyonu Sahibi, Cunda Adası- AYVALIK

SONUÇ

Girit Adası 1669 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilerek İmparatorluk sınırları içerisine dahil edildi. 1820'lerden itibaren rumlar Adada yönetime karşı sürekli ayaklandılar. Amaçları Girit Adasını Yunanistan'a ilhak etmekti. 1897 tarihinde Türk-Yunan savaşının bitmesi ve Ada üzerinde Osmanlı yönetiminin zayıflaması sebebiyle sık sık çıkan iç çatışmalar sonucu değişik tarihlerde Anadolu'ya göçler başladı. Yunanistanla yapılan Mübadele anlaşmasına bağlı olarak Türkler ve Rumlar değiş tokuş edilmişlerdir. Bu göçlerin en büyük çaplısı 1924 tarihinde gerçekleşmiştir.

Mübadele yolu ile Türkiye'ye gelen Girit göçmenleri genelde Ege bölgesine buranın dışında da Antalya, Adana, İskenderun ve Konya yöresine yerleştirilmişlerdir. Tesbit edilen bu yerler, Girit göçmenlerinin Girit'teki yaşamlarına uygunluk açısından genelde kıyı kesimleri ve rumların terkettikleri boş evler, araziler olmuştur.

Bu durumda Girit göçmenleri hem yaşamlarını sürdürebilecek hem de Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma sürecine katkıda bulunacaklardı. Mübadele yolu ile Türkiye'den ayrılan rumların bıraktığı iş kollarındaki boşluğu dolduracaklardı.

Girit göçmenleri Anadolu'ya geldiklerinde "*Bunlar yarım gavurdur*" ifadesiyle karşılaşıyorlardı. Bu ortamda girit göçmenleri büyük bir

mücadeleye, kültürel açıdan da yerli halkla ortak noktalarda buluşma çabaları içerisine girmişlerdir.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Kurtuluş Savaşı nedeniyle ekonomik olarak bir çöküntü içerisindedir. Böyle bir tabloda soyut ve somut kültürel değerler ve folklorik unsurlar Girit'ten Anadolu'ya taşınmıştır. Gelişen sürece koşut olarakta yerli kültürle kaynaşma, uyuşma ve giderek uzlaşma aşamalarına girilmiştir. Türkiye'ye getirilen girit göçmenlerinin yerli halkla pek çok konudaki karşılıklı alış-veriş ve etkileşim sonunda yoğun bir kültürel değişim yaşanmıştır. Günümüze gelinceye kadar bu süreç içerisinde Girit göçmenlerinin bazı kültürel öğeleri devam etmiş bazılarıda değişime uğramıştır.

Girit göçmenlerinde yaşlı ve orta kuşağın kullandığı giritçe günlük dil şeklinde olup toplu olarak yaşadıkları yerlerde konuşulmaktadır.

Zaman ve mekan değişimine bağlı olarak özellikle Girit musiki kültürü 1970'lerden sonra daha hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Tören ve eğlenceler devam etmekte olup bu tören ve eğlencelerde Giritçe olarak ifade edilen sözlü ve çalgılı Girit musikisi bugü gerçekleşmemektedir. Yaşlı ve orta kuşaktan birkaç kişinin bildiği mani ve şarkılar ortamının bulunamaması dolayısıyla sergilenememektedir.

Musiki kültürünün değişimine uğramasını gerçekleştiren nedenleri belirtirken 1924 yılında yapılan mübadele döneminde Yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğunu, ulusalcılık akımının başladığını özellikle vurgulamamız gerekir. Bu dönemde Girit göçmenlerinin kullanıdığı dilin kaba helenika yani Rumca olması dolayısıyla yerli halk tarafından yadırganmışlar ve yarım gavur olarak görülmüşlerdir.

Birinci kuşak Girit göçmenlerinin dil problemine bağlı olarak yaşadıkları sorunların çocuklarında yaşanmaması isteği, Yeni Türkiye Cumhuriyetinin dini eğitim sisteminden milli eğitim sistemine geçmesi ve Giritçenin yerleşilen Türkiye'de meslek sahibi olmak için bir katkı sağlayamayacağı düşüncesi bu dilin yaşlı ve orta kuşakta günlük konuşma dili şeklinde sadece girit göçmenlerinin toplu olarak yaşadığı yörelerde kullanılmasını gerçekleştirmiştir.

1937, 1960 ve 1980 ihtilallerinde "*Vatandaş Türkçe konuş*" şeklindeki uyarılar ve Yunanistanla Türkiye arasındaki bugün de süren sürekli anlaşmazlıklar ve sonucunda 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış harekatının, giritçe konuşan Girit göçmenleri üzerindeki psikolojik etkisi bu dilin kullanımını etkilemiştir.

Girit göçmenlerinin musiki kültüründe söz ve musiki birbirinin tamamlayıcısı iki ögedir. Sözler Giritçe ile ifade edilmektedir. Girit göçmenlerinin dilleri açısından bu durumda olmaları; onların musıkilerini çalgılı-sözlü, oyunlu, sergileme ve sunma serbestliğini psikolojik olarak yerine getirememelerine yol açmıştır.

Musıki kültürünün değişiminde tek neden dil sorunu değildir. Türkiye'de çeşitli müzik türlerinin oluşması, orkestraların kurulması, çalgı çeşitliliğinin gözler önüne serilmesi; Girit göçmenleri genç kuşağının plak, kaset, sinema, radyo, canlı konserler ve televizyon programlarının etkisinde günün moda olan müzik ve danslarına ilgi duymaları sonucunda Girit musıkisi dışında değişik müzik türleri ile ilgilenmelerini bu türlerin çalgılarını öğrenmeye ve bu türleri söylemeye yönelik bir istek oluşturmuştur.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Teknolojinin ve Sanayinin gelişmesi ile insan gücüne dayanan iş kollarında makinalaşmanın sağladığı kolaylıklar sayesinde yapılan iş süresinin kısalması, işin az emekle bitirilmesi çalışma ortamında söylenilen ve çalınan musikilerin zaman içerisinde üretilmemesine, azalmasına ve kullanılmamasından ötürü yok olma derecesine gelmesine neden olmuştur. Bir örnek verecek olursak; Koyunların kırkım zamanı çobanlar biraraya gelerek kırkımı gerçekleştirmekteydiler. İş sonunda da koyun kesilip yenmekte ve Girit göçmenlerinde çobanların kullandığı Lyra çalgısı ile çalıp söylenilmekte ve oyunlar oynanılırken yeni maniler üretilmekteydi. Fakat elektrikli kırkım makinalarının çıkmasıyla çoban, tek başına kısa bir zamanda hayvanlarını kırkabilmekteydi. Bu örneğe zeytin toplamaları, zeytinyağı çıkarma işlemleri, tarlada çalışmaları ve her türlü imece usulü ile yapılan çalışma ortamlarını da ekleyebiliriz.

Sonuç olarak eskiden olduğu gibi; toplanılıp işin yapılması ve sonucunda da çalınıp söylenerek ve oynanarak gerçekleştirilen Girit musikisi , çalışmada bireyselleşmenin öne çıkmasıyla üretilemez, söylenip çalınamaz ve sergilenemez duruma gelmiştir.

Girit göçmenleri musiki kültüründe Lyra'nın yeri ve bu çalgıyı çalan çobanların konumu önemlidir. Çobanlar çalgıları olan Lyra'yı, hayvan otlatırken yalnız kaldıklarında sürekli çalar ve eğlencelerde çalabilmek için çalışma yaparlardı. Türkiye'de nüfusun artması, tatil anlayışı ile yazlıkların ve evlerin deniz kenarına yapılması, çobanların hayvanlarını otlattıkları mera alanının daralması çobanların her zaman sürülerinin başında olması durumunu getirmiştir. Eskiden boş vakit bulup çalma, söyleme işlemini gerçekleştiren çobanlar musiki icra edebilecek zamanı ve rahatlığı bulamamış kendilerini geliştirememişlerdir.

Tarihi süreçte 1924 mübadelesinden önce gelen Girit göçmenlerindeki musıki kültürünün değişmesi, mübadele yolu ile gelenlerden daha erken gerçekleşmiştir. Girit göçmenlerinin Türkiye'ye gelmesiyle zaman içerisinde kültür alışverişinin devam etmesi, birinci kuşağın yaşları itibari ile genelde ölmüş olması, genç Girit göçmen kuşağının yerleşim yerinden ayrılarak yüksek öğrenim yapması ve dışarıdan kız alıp vermelerin başlaması, yerleşilen yer dışında Girit musıki ve oyunlarının sergilenecek ortamının bulunamaması, toplumda bireyselleşmenin ön plana çıkması, teknolojinin gelişmesi ve yukarıda açıkça belirttiğim değişik nedenlere bağlı olarak, Girit göçmenleri musıki kültürü değişime uğramıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ARI, Kemal., **Büyük Mübadele (1923-192)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995

ARMAĞAN, İbrahim., **Yöntembilim-1: Bilimsel Yöntem,** Dokuz Eylül Üniv.Güzel Sanatlar Fak.Yayınları, No:16-a, İzmir, 1983

BEKİ, M.Akif., **Türkiye'de Nakşiler**, Yeni Yüzyıl Kitapları, Türkiye'nin Sorunları Dizisi-2

Güncel Konular, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları, Güncel Konular Serisi No:8, Ankara, 1987

MAKALELER

AKÇİÇEK, Eren., *"Girit Türklerinin Mutfağı, Yedikleri Otların Beslenme ve Sağlık Yönünden Değerlendirilmesi"*, **Standart Dergisi**, yıl:33, sayı:386, Şubat 1994

AYTAÇ, Pakize., *"Nevruz Üzerine Bir Sohbet"*, **Türk Kültüründe Nevruz Uluslararası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, sayı:100, Kongre ve Sempozyum Bildirileri Dizisi sayı:5, 20-22 Mart Ankara, 1995.

İZBEK, Tanju., *"Cunda da Yaşayan Girit Manileri"*, **Tarih ve Toplum,** Cilt: 26, sayı:156, iletişim yayınları, İstanbul, Aralık 1996

KÖPRÜLÜ, Orhan F. *"Bektaşiliğin Girit'te İntişarı"*, **Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 8-9,** İstanbul, 1980

TEZLER

ADIYEKE, Ayşe N., **Girit'in Yunanistan'a İlhakı sırasındaki Girit'teki Türkler,** (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1988

BAŞARAN, Mehmet, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tire Kazası,** (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1997

ÖZTÜRK, Adnan., **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından Balkan Savaşlarına Kadar İzmir'de Göçmen Sorunu** (Yüksek Lisans Tezi), . Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1990.

KAYNAK KİŞİLER

ALTAY, İsmet;	Yaş:87, Altay Pansiyonu Sahibi, Cunda Adası-AYVALIK
ALTIN, Ali Hüseyin;	Yaş:53, Belediye zabıtası, Davutlar KUŞADASI
BAŞAR, Mustafa;	Yaş:48, Bakkal, Davutlar KUŞADASI
BAŞAR, Mustafa;	Yaş: 74, Emekli, AYVALIK
BAŞBUĞ, Zehra;	Yaş:60, Ev kadını, Cunda Adası AYVALIK
BAY, Nihat;	Yaş:55, Restaurant sahibi, Cunda Adası AYVALIK
BEZEK, Ümit;	Yaş:49, İşçi, ALMANYA
ÇETİN, Kemal;	Yaş:70, Ziraat odası başkanı, AYDIN
ÇETİNTAŞ, Erol;	Yaş:40, Hediyelik eşya satıcısı, Cunda Adası AYVALIK
ÇOBAN, Hüseyin;	Yaş:58, Müteahhit, Davutlar KUŞADASI
ER, Burcu;	Yaş:19, Üniversite öğrencisi, İZMİR
GENCER, İsmail;	Yaş:38, Toprak seramik satış müdürü, AYVALIK
GENÇ, Mustafa;	Yaş:60, Emekli öğretmen, Gazeteci, SÖKE
KARCI, Erdoğan;	Yaş:57, Muhasebeci, Cunda Adası AYVALIK
KAYNAK, Selma;	Yaş:20, Üniversite öğrencisi, İZMİR
KILIÇ, Zeki;	Yaş:72, Serbest meslek sahibi, AYDIN
KONSOLOĞLU, Bülent;	Yaş:21, Üniversite öğrencisi, AYVALIK
KONSOLOĞLU, Cafer;	Yaş:48, Zeytinyağı işletmesi sahibi, AYVALIK
OLCAY, Hasan;	Yaş:85, Hayvan yetiştiriciliği, Zeytin Üreticisi, Cunda Adası-AYVALIK
OLCAY, Hüsnü;	Yaş:89, Zeytin üreticisi, Cunda Adası-AYVALIK
OLCAY, Yıldırım;	Yaş:19, Pansiyon işletmecisi, Cunda Adası-AYVALIK
ONAY, Ali;	Yaş:72, Maden eski işletmecisi, Cunda Adası-AYVALIK
ÖZTÜRK, Hüseyin;	Yaş:56, Muhasebeci, AYVALIK
ÖZTÜRK, Mehmet;	Yaş:54, Emekli, Cunda Adası-AYVALIK
SAKA, İbrahim;	Yaş:68, Belediye Eski Başkanı, Davutlar-KUŞADASI
ŞİŞMANOĞLU, Feriha;	Yaş:19, Üniversite öğrencisi, Edremit-BALIKESİR
TONGUÇ, Şengül;	Yaş:21, Üniversite öğrencisi, İZMİR
TUNTAŞ, Hasan;	Yaş:35, Serbest Meslek Sahibi, SÖKE

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TUNTAŞ, Remzi;	Yaş:60, Otel Sahibi, SÖKE
TÜRKOĞLU, Bilal;	Yaş:65, Emekli, SÖKE
YORULMAZ, Ali;	Yaş:55, Kahveci, Davutlar-KUŞADASI
ZEN, İbrahim;	Yaş:43, Memur, AYDIN
ZEN, Fahriye;	Yaş:62, Ev Hanımı, SELÇUK

EKLER

وصح لهذا العقد عني
المفتي وكيل النائب بمدينة تيمو

الزوج الطالب المذكور حسين باسليه الكي ابعلي قد حضر وكيلة في مجلس العقد
حسنه قزاز وخاطر لوكي ابه صالح ثبت وكالته بشهادة حسنه قدمك
ابه قدم وعلى ذلك والكي ابه دويسه

الزوجة المطلوبة المذكورة البالغة فاطمة بنت حسين الجوزي الكي
قد حضر وكيلها في مجلس العقد علي صاحب حجي عزيزاده اجسبه بنت
وكالتها بشهادة حسنه قصاد الجوزي والكي حضر
عزيزاده ابه وهكم

المبلغ المؤجل على ما اراضا ٧٥١,٠٠٠ بهريكي آلي عشرة اوبارة حسابية بدينو الله ربح آجودس

عما عشر ٢٠ ٤٦٩٢ عما كل الربي بوزيدي الكي عشرة حسابية دربيد آلي بوز فضة اوبع عشرة
اوتوزيارة دس

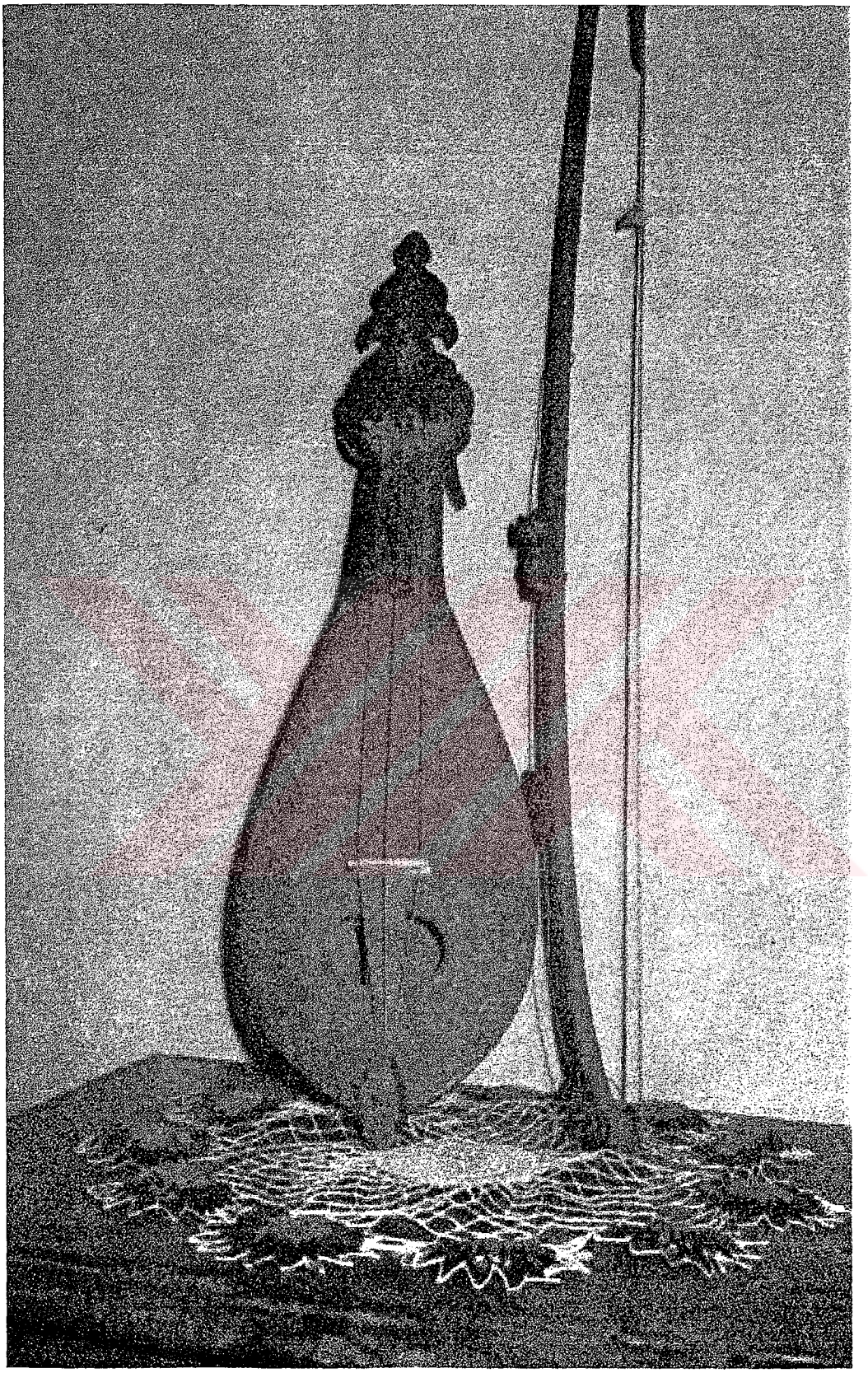
عقد مذكور ما لح شرعي وشطابس اولدي حذر بوساده وكيلة ابه ترك الاجارة افاده وتقرر لزمه تبيد ثقة عقد نطاع ابلغ

١٠ رجب الفرد ١٣٢٤ / ٢٩ نيسان ١٩١٦

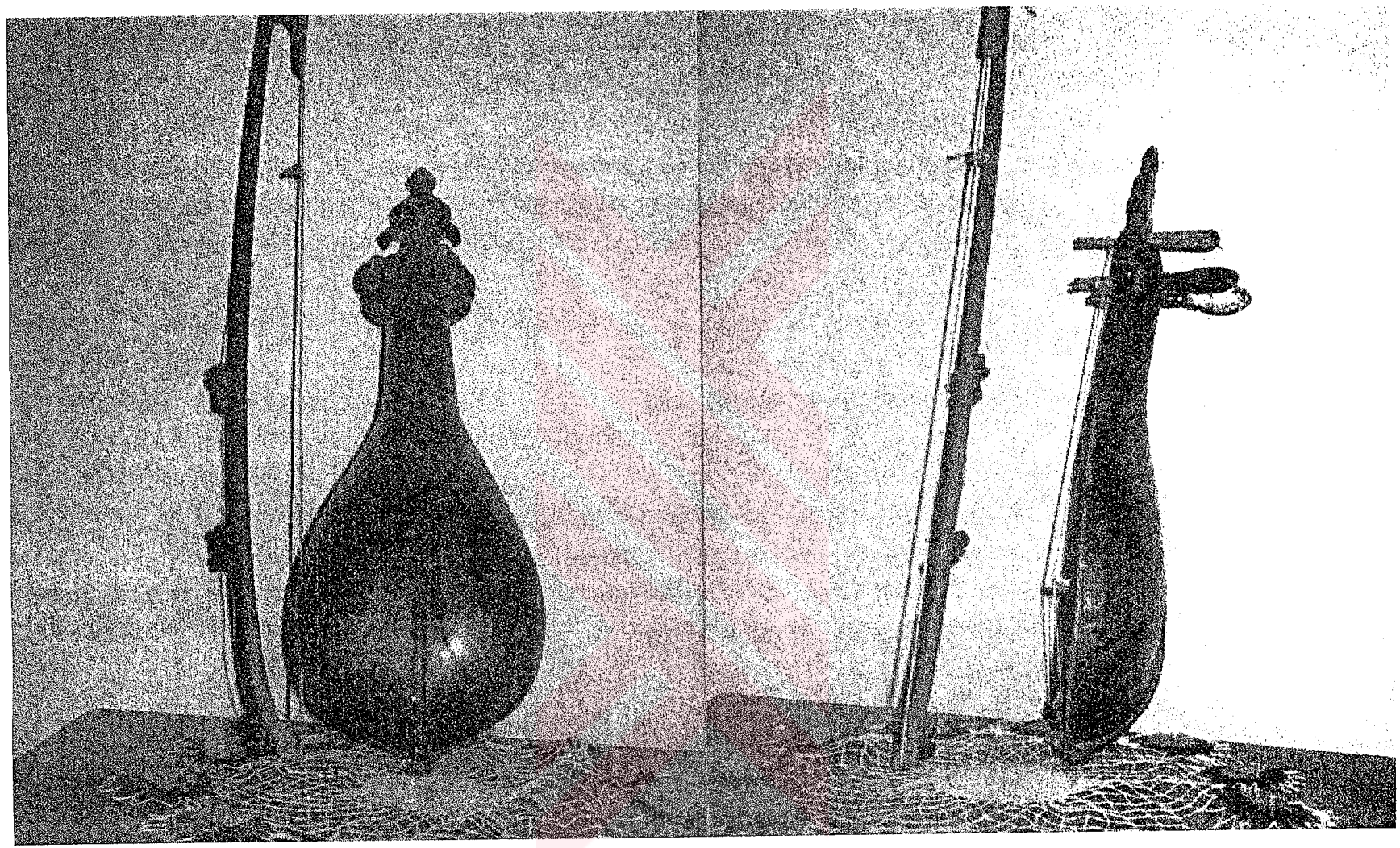
جلد ٤ صحيفة ٩٨ مسلسل ٦٤

استونكا صاده صوتي يمو محكمة شرعية بي انكو بحلوته عقد نسخة اصلية سنده بالبساع آ مطابقة
بحكمة شرعية
بحكوده / ٢٩ نيسان ١٩١٦
آي بوبا الكي عزيز

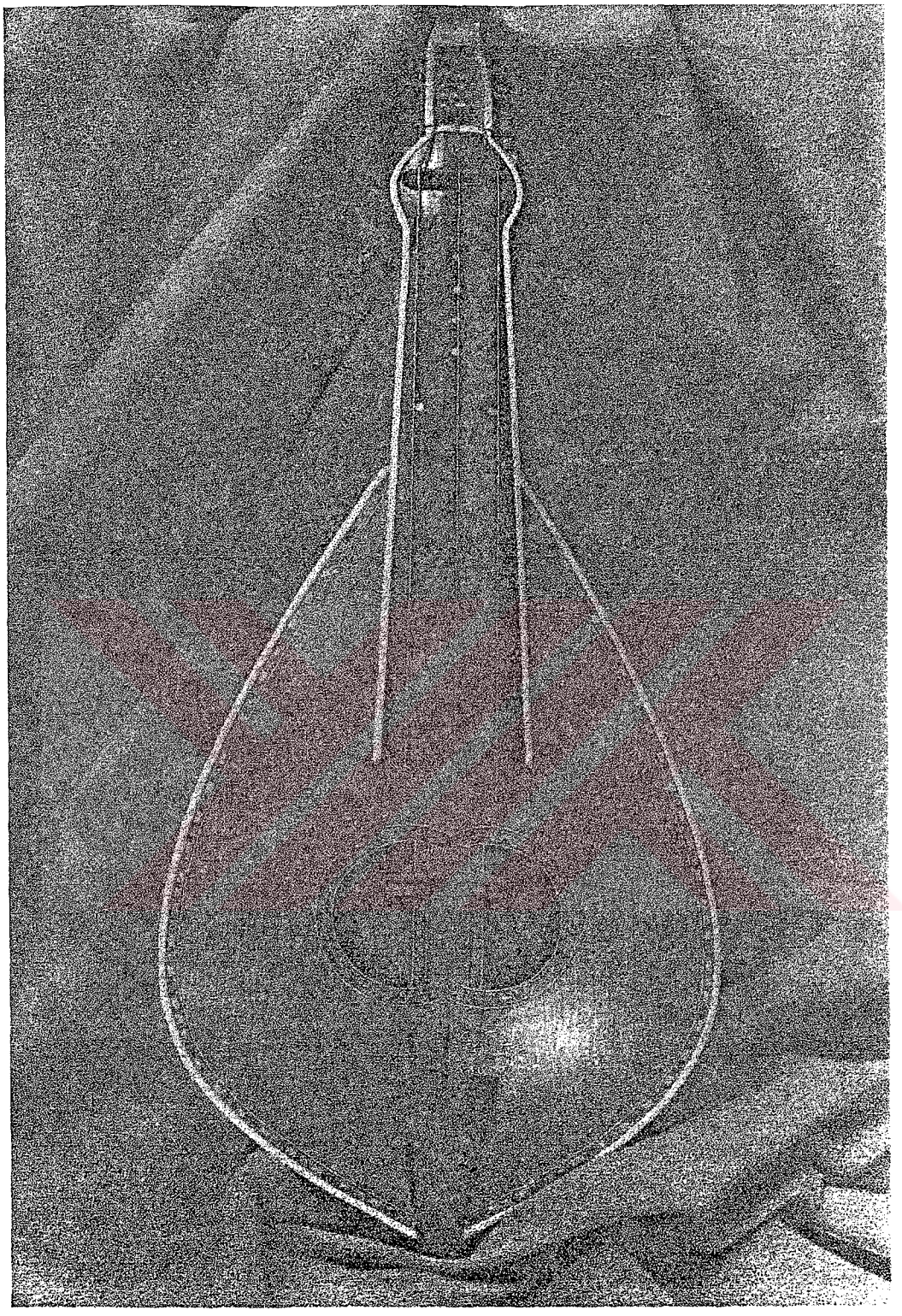
Ek-1

Ek-2 : Hoyratiko lyra

Ek-2.1 : Hoyratiko lyra

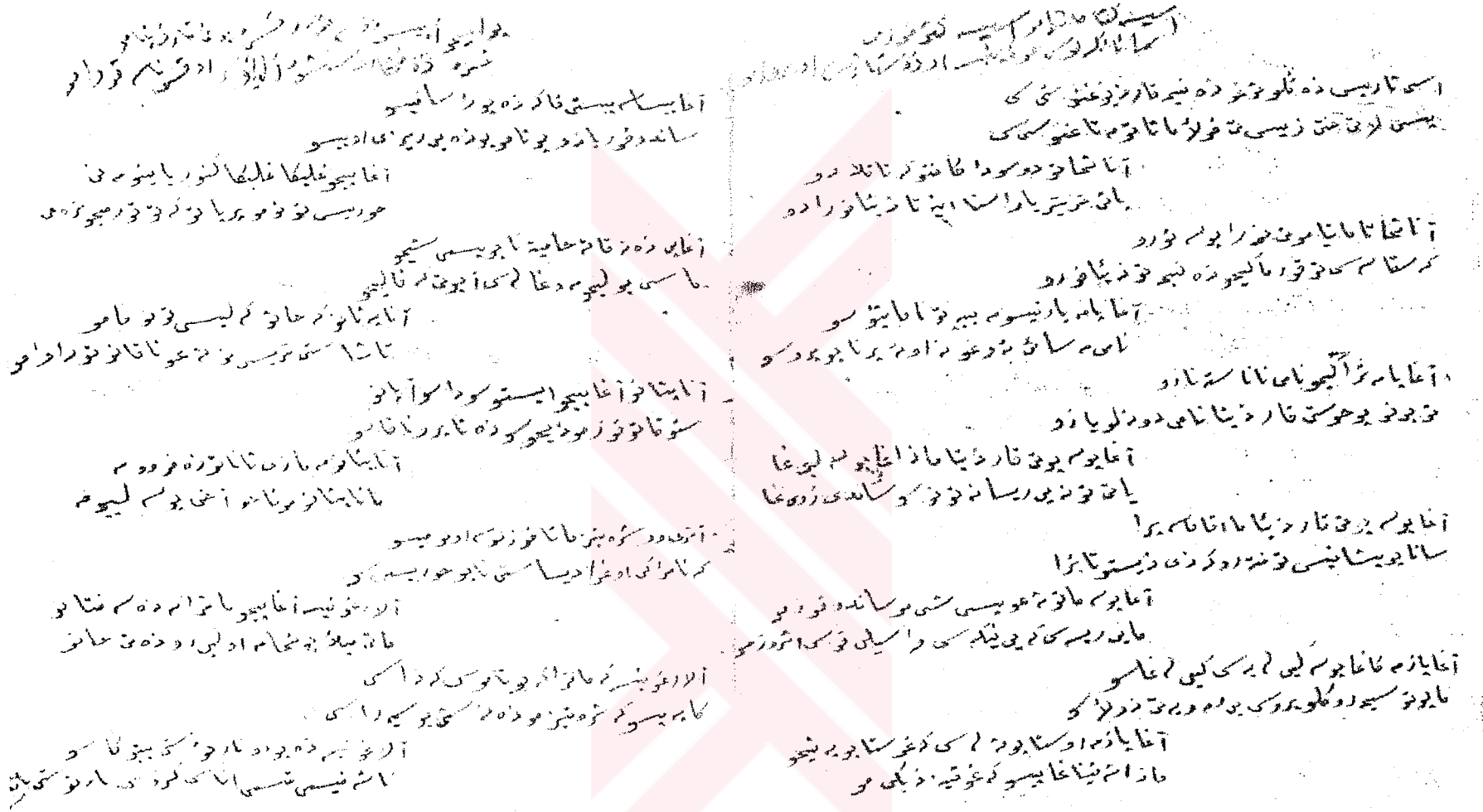
Ek-3 : Viyolilyra

Ek-3.1 : Viyolilyra

Ek-3.2 : Viyolilyra

Ek-4 : Girit Aşk Manileri

GİRİT AŞK MANİLERİ

1. Kathe anthropos i stin kardya derdini then to leyi,
   Kani ta mathyatu steğna, mesa i kardya tu kleyi.

   Her insan kalbindeki derdini söylemez,
   Gözlerini kurular, kalbinin içi ağlar.

2. Ahi ke na itan dinato na se thoro otan thelo,
   Ma ise alarğo ke makriya tha se loyazo kleğo.

   Ah mümkün olsa da istediğimde seni görsem,
   Ama uzak ve uzaklardasın, andıkça seni ağlarım.

3. Mera ke nihta kathome, ke varya anastenazo,
   Ke klene ta mathyamu diya sena fos mu kese loyaz.

   Gece gündüz oturur ve ağır sıkıntıdayım,
   Gözlerim ağlıyor senin için, ışığım, seni düşünüyorum.

4. Kafesi me ta malama thakoma na se valo,
   Ke o kozmos na veveothi then ise thiya alo.

   Sana altından kafes yapıp seni koyacağım,
   Kainat bilsin ki, inansın ki başkasına ait değilsin.

Ek-4.1

5. Alarğo vrihnese apo mena onusmuthane kondasu,
Ke pu stomamu pote, tehn lipi to onomasu.

Benden uzaktasın, fakat aklım yanındadır,
Dudağımdan adın hiç te eksik olmuyor.

6. Lambi o iliyos tro proyi ti nihta to fengari,
O idros tu prosaposu ine margaritari.

Gündüz güneş parlıyor, gece ise ay,
Yüzünün teri ise sanki bir inci.

7. Eğo apofasistika diya sena na pethano,
Yati eho pono i stin kardya ke then boro na yano.

Bende mecbur oldum senin için ölmeye,
Neden kalbimde ağrı var, niçin iyileşemiyorum.

8. Eğo me kino to puli pu sti folya daldizo,
Keğome kathos yinome ke then se vasanizo.

Kuşu kovalıyorum, yuvasına dalıyorum.
Olduğum gibi yanıyorum ve seni yormuyorum.

9. Ekratun to hatirusu, ke ğapuse perisa,
Ma tharune pos itane i oreksisu isya.

Hatırını tutuyorlar, seni çok seviyorlar,
Ama zannediyorlar yüreğin hep rahat.

Ek-4.2

10. Psila ti tihtizis ti folâ, ke hamilan o klonos,
Ke tha su fiği to puli, ke tha su min o ponos.

Yuvayı yükseğe yapıyorsun, dallar alçalıyor,
Fakat kuş kaçacak, ağrı sana kalacak.

11. Ağapisa naho zoyi ma eğo zayi then eho,
Ke thikinmu ti zoyi, metis nekrus tin eho.

Hayatım olsun diye sevdim, bende hayat yok,
Hayatım artık şimdi ölülerle beraber.

12. Psilo melahrinakimu pu to ivres, to melani,
Ke epapses ta hilâkisu dya name kuzulanis.

Uzun boylum esmerim, nerden buldun mürekkebi,
Dudaklarını bıraktın benden, beni deli etmek için.

13. Kuzulamenos ke delis yirizo, eğo dyasena,
Mazi then ise bitika, na me ağapas emena.

Deli ve deli geziyorum senin için,
Benimle değilsin artık, beni sevmek için.

Ek-4.3

14. Ksipna, na akusis, vâsâna, pu serno dya esena,
Mazi then ise bistiko, na me ağapas emena.

Uyan ve üzüntüyü duy, neler çekiyorum senin için,
Beraberimde bana sâdık değilsin, beni sevmen için.

15. Kurdyamu pyos se klidose ke pire to klidisu,
Ke then aniğis namupis, ti ine paraponsiso.

Kalbim seni kim kilitledi, kilidini kim aldı,
Ve açılmıyorsun söyle, nedir gücendiğin.

SAMYOTISA

Rast

BEDEL

Hüzzam

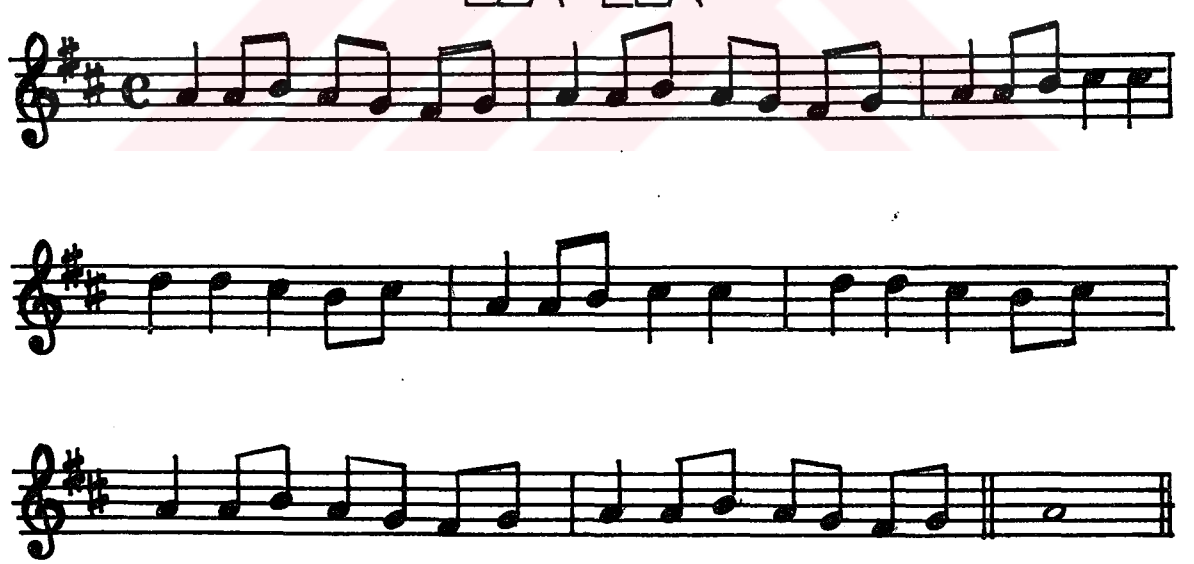
Ek-5

EFENDİNA

Rast

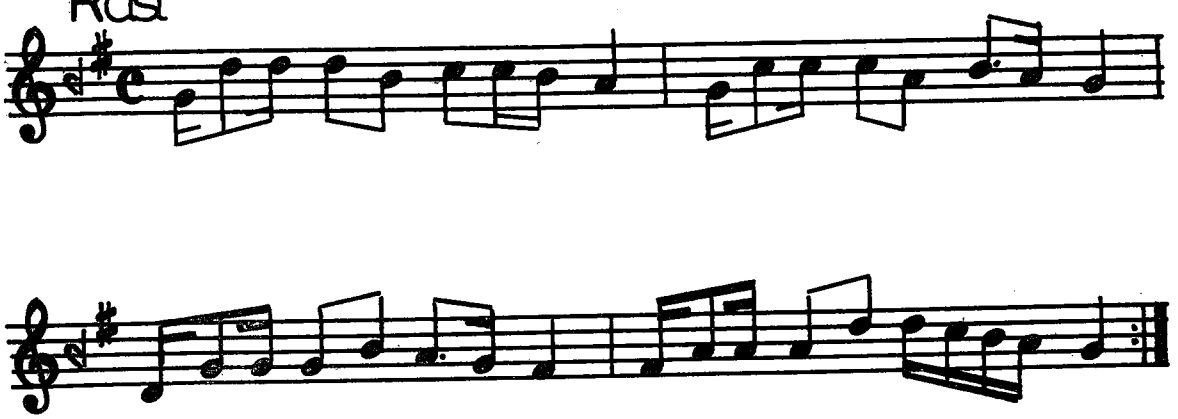

ELA ELA

MANİ

Rast

MANİ

Hicazkar

MANİ

Hüseyni

